

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

**ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΟΡΟΥ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**« Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ
ΑΘΛΗΜΑΤΑ »**

Ηλίας Βλαχοπαναγιώτης

A.M. 9980201400207

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Δανιά Ασπασία

ΙΟΥΝΙΟΣ 2023

© Copyright
Ηλίας Βλαχοπαναγιώτης
Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Εθνικής Αντιστάσεως 41, 172 37, Δάφνη, Αθήνα

Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΑΘΛΗΜΑΤΑ

Περίληψη

Η κοινωνία σχηματίζει ένα σύνολο κανόνων που καθορίζει τα όρια της γενικά αποδεκτής συμπεριφοράς. Συχνά, οι κανόνες εκφράζονται ως δηλώσεις σχετικά με το τί πρέπει ή δεν πρέπει να κάνουν οι άνθρωποι. Αυτοί οι κανόνες, συνδυάζονται για να σχηματίσουν τον ηθικό κώδικα βάση του οποίου ζει και δρα η κοινωνία. Σκοπός της παρούσας πτυχιακής ήταν η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας της ηθικής στο μάθημα της φυσικής αγωγής στα σχολεία και η αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής να την ενσωματώνουν και να τη διδάξουν. Για το σκοπό της μελέτης αναλύθηκαν 19 άρθρα που πληρούσαν τα κριτήρια επιλεξιμότητας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης το μάθημα της φυσικής αγωγής προάγει ηθικές αξίες στους μαθητές, όπως είναι ο σεβασμός, η δικαιοσύνη και η αλληλοβοήθεια ενώ φαίνεται πως το φύλο, η ηλικία, το είδος του αθλήματος και ο τύπος του σχολείου σχετίζονται με τη διαμόρφωση των ηθικών συμπεριφορών των μαθητών. Επίσης φαίνεται πως οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής κατέχουν επαρκείς γνώσεις σχετικά με τον κώδικα δεοντολογίας και ηθικής ωστόσο προτείνεται η συνεχής τους επιμόρφωση προκειμένου να υιοθετούν νέες στρατηγικές και μεθόδους διδασκαλίας της ηθικής. Στο μέλλον προτείνεται η συγκριτική αξιολόγηση των γνώσεων περί ηθικής των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής διαφορετικών εκπαιδευτικών βαθμίδων αλλά και χωρών.

Λέξεις κλειδιά: morality, ethics, team sports, physical education

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη	i
Πίνακας Περιεχομένων	ii
Κατάλογος Σχημάτων	iv
Κατάλογος Πινάκων.....	iv
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ.1
1.1. Ορισμός και διατύπωση του προβλήματος	σελ.1
1.2. Σημασία της έρευνας	σελ.3
1.3. Ερευνητικά ερωτήματα.....	σελ.3
1.4. Οριοθετήσεις και περιορισμοί της έρευνας	σελ.4
1.5. Διευκρίνιση όρων.....	σελ.4
II. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	σελ.5
2.1. Η έννοια της ηθικής	σελ.5
2.2. Morality και ηθική	σελ.5
2.3. Θεωρίες για την ηθική.....	σελ.7
2.3.1. Θεωρία του Laurence Kohlberg.....	σελ.8
2.3.2. Δεοντολογική ηθική	σελ.9
2.3.3. Συνεπακόλουθη ηθική.....	σελ.10
2.3.4. Ηθική της αρετής	σελ.11
2.4. Παράγοντες που καθορίζουν την ανάπτυξη της ηθικής.....	σελ.11
2.5. Ο αθλητισμός ως ηθική πρακτική.....	σελ.13
2.6. Η ανάπτυξη της ηθικής μέσω του μαθήματος της φυσικής αγωγής..	σελ.15
2.7. Ανάπτυξη της ηθικής στα σχολικά αθλήματα	σελ.18
2.8. Η συμβολή των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής για τη διδασκαλία της ηθικής.....	σελ.23
III. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	σελ.32

IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	σελ.35
V. ΣΥΖΗΤΗΣΗ	σελ.52
VI. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ, ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	σελ.55
VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ.56

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 3.1. Διάγραμμα συστηματικής ανασκόπησης σελ.33

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.1. Κατανομή ανά έτος δημοσίευσης και είδος ερευνητικού
σχεδιασμού σελ.33

Πίνακας 4.1. Κατάταξη μελετών ανάλογα με τον ερευνητικό σκοπό σελ.37

Πίνακας 4.2. Συνοπτική μεθοδολογική αποτύπωση των άρθρων
που συμπεριλαμβάνονται στην ανασκόπηση σελ.48

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Ορισμός και διατύπωση του προβλήματος

Η κοινωνία σχηματίζει ένα σύνολο κανόνων που καθορίζει τα όρια της γενικά αποδεκτής συμπεριφοράς. Συχνά, οι κανόνες εκφράζονται ως δηλώσεις σχετικά με το τί πρέπει ή δεν πρέπει να κάνουν οι άνθρωποι. Αυτοί οι κανόνες, συνδυάζονται για να σχηματίσουν τον ηθικό κώδικα βάση του οποίου ζει και δρα η κοινωνία (Reynolds, 2003). Ο όρος ηθική αναφέρεται σε κοινωνικές συμβάσεις σχετικές με το σωστό ή το λάθος που είναι τόσο ευρέως διαδεδομένες και αποτελούν τη βάση για μια καθιερωμένη κοινωνική συναίνεση.

Κάθε κοινωνία έχει αναπτύξει τον δικό της ηθικό κώδικα και για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού φυσικής αγωγής συνεπάγεται γνώση, παραγωγή και υπηρεσίες με τη μορφή οργάνωσης και διαχείρισης σχολικών αθλητικών αγώνων, η ολοκλήρωση των οποίων περιλαμβάνει διαφορετικό επίπεδο σχέσεων όχι μόνο με προπονητές και αθλητές αλλά με την ευρύτερη κοινωνία. Σύμφωνα με τον Reynolds (2003), η ηθική είναι μια πεποίθηση που σχετίζεται με τη σωστή και τη λάθος συμπεριφορά που συμμορφώνεται με γενικά αποδεκτούς κοινωνικούς κανόνες. Η ερμηνεία ενός ατόμου για την ηθική συμπεριφορά επηρεάζεται έντονα από έναν συνδυασμό επιρροών, όπως είναι οι διάφορες εμπειρίες της ζωής, η εκπαίδευση, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, οι προσωπικές αξίες αλλά και οι επιρροές από συνομήλικους. Όλα αυτά μας οδηγούν στα ζητήματα της αρετής.

Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού φυσικής αγωγής διέπεται από τους ηθικούς κώδικες που είναι υποχρεωτικοί για όλα τα μέλη. Τα μέλη πρέπει να τηρούν τους ηθικούς κώδικες που καθορίζονται από τα μέλη που διερευνούν το γνωστικό περιβάλλον. Οι κώδικες δεοντολογίας υπάρχουν για να προστατεύουν τόσο τους επαγγελματίες όσο και τους μαθητές κατά την άσκηση της πρακτικής.

Σύμφωνα με τον Kucuradi (1996), η ηθική επιχειρεί να μελετήσει το πρότυπο συμπεριφοράς και χωρίζεται σε τρεις θεματικούς κλάδους: α) την μεταηθική, που αφορά τη γενική μελέτη της πηγής και το νόημα των ηθικών εννοιών, β) την

κανονιστική, που καθιερώνει κανόνες και πρότυπα, την άρθρωση των καλών συνηθειών που θα πρέπει να αποκτούν οι άνθρωποι και γ) την εφαρμοσμένη, που μελετά ή εφαρμόζει ηθικές ιδέες (Wiley, 2000). Ο Haynes (2002) δήλωσε ότι η ηθική βασίζεται στην εκτίμηση της αξίας που είναι εγγενής στο κοινωνικό περιβάλλον. Χαρακτηρίζεται από ηθικούς κανόνες και κρίση που με τη σειρά της έχει άμεσες συνέπειες για το τί πρέπει να είναι η ανθρώπινη δράση, οι χαρακτήρες, οι θεσμοί και οι τρόποι ζωής.

Ο απώτερος στόχος του σχολικού αθλητισμού σύμφωνα με τους Dodge και Robertson (2004) είναι η νίκη. Η νίκη ορίζεται ως η εξασφάλιση της πρώτης θέσης και η απόκτηση των σχετικών βραβείων και ανταμοιβών που αναμένουν οι συμμετέχοντες. Η επιθυμία για νίκη θα πρέπει να καθοδηγείται από μια ολόκληρη φιλοσοφία και ηθική του ανταγωνισμού. Όταν η νίκη δεν καθοδηγείται από επαρκή ηθική, μπορεί να οδηγήσει σε αντιπαραγωγικό σχολικό αθλητισμό. Ο τρόπος με τον οποίο είναι δομημένος ο αθλητισμός από το οργανωτικό όργανο, οι διαχειριστές και οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής καθορίζουν την ποιότητα και το αποτέλεσμα του σχολικού αθλητισμού (Dada, 2010).

Η έμφαση στο αθλητικό πρόγραμμα γίνεται το μέσο με το οποίο οι συμμετέχοντες μαθαίνουν την κατάλληλη και αποδεκτή συμπεριφορά για την επίτευξη των στόχων του αγώνα που είναι η επιδίωξη της νίκης και σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζουν το παιχνίδι. Ο σχολικός αθλητισμός πρέπει να προωθεί τις πιο αγαπημένες αξίες της κοινότητας, να διατηρεί την καλή υγεία, να αναπτύσσει το ανταγωνιστικό πνεύμα, να προωθεί την κοινωνική αρμονία και την εθνική ενότητα και τέλος να ενισχύει τον σεβασμό και το ομαδικό πνεύμα. Αυτοί οι αναμενόμενοι ρόλοι δεν μπορούν να επιτευχθούν ελλείψει μιας αρθρωμένης και υγιεινής φιλοσοφίας και ηθικής του σχολικού αθλητισμού (Dada, 2010).

Διαφαίνεται ότι υπάρχουν τρεις βασικές ηθικές και φιλοσοφίες του σχολικού αθλητισμού: α) Ο Tere (2000) προσδιόρισε μια ηθική σχολικού αθλητισμού που αναφέρει ότι η νίκη δεν είναι το παν, ενώ ο Eitzen (1995) αναφέρθηκε στο win a cost που διαπερνά τον αθλητισμό σε άλλα επίπεδα. Τονίζει ότι ο αθλητής θα πρέπει να

είναι προσανατολισμένος στην αριστεία του αποτελέσματος, β) οι Boudreau και Konzak (1999) παρατήρησαν ότι τα ηθικά προβλήματα που σχετίζονται με το σχολικό αθλητισμό αυξάνονται όταν η νίκη αποτελεί τον μοναδικό στόχο και γ) ο Pieper (1999) υποστήριξε ότι η νίκη δεν είναι το παν και έρχεται σε αντίθεση με την ηθική κουλτούρα και τις ηθικές αξίες. Αυτό πηγάζει από το Ολυμπιακό δόγμα που δηλώνει ότι το πιο σημαντικό πράγμα στους Ολυμπιακούς Αγώνες δεν είναι η νίκη αλλά η συμμετοχή.

Η ηθική στον αθλητισμό, σε έναν εφαρμοσμένο τομέα της ηθικής φιλοσοφίας, εφαρμόζεται με ηθικές θεωρίες και αρχές για την κατανόηση, εξέταση και επίλυση συγκεκριμένου ηθικού διλήματος στη διαχείριση του αθλητισμού, με αποτέλεσμα να καθιερωθεί μια αποτελεσματική αθλητική ανάπτυξη, προώθηση και καλή πρακτική (Duncan, 2000).

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας ήταν η διερεύνηση των (καλύτερων) κωδίκων ηθικής και επαγγελματικής πρακτικής του σχολικού αθλητισμού. Συγκεκριμένα, διερευνήθηκε η αποτελεσματικότητα της διδακτικής της ηθικής στο μάθημα της φυσικής αγωγής στα σχολεία και η αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής να την ενσωματώνουν και να τη διδάσκουν.

1.2. Σημασία της έρευνας

Η συγκεκριμένη έρευνα είναι σημαντική διότι εξετάζει και παρουσιάζει την αποτελεσματικότητα της διδακτικής της ηθικής στο μάθημα της φυσικής αγωγής στα σχολεία. Η διδασκαλία της ηθικής συμβάλλει στην μείωση των μη αποδεκτών συμπεριφορών ενισχύοντας την αποδοχή και την ομαλή συνύπαρξη των μαθητών στο μάθημα της φυσικής αγωγής. Αργότερα αυτά τα χαρακτηριστικά θα μεταφερθούν και στο κοινωνικό περιβάλλον.

1.3. Ερευνητικά ερωτήματα

1) Μπορεί η διδασκαλία της ηθικής να συμβάλλει στη βελτίωση των συμπεριφορών των μαθητών εντός των σχολικών αθλημάτων στη φυσική αγωγή;

- 2) Είναι επαρκείς οι γνώσεις των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής σχετικά με την επιτυχή διδασκαλία της ηθικής στους μαθητές στα σχολεία;

1.4. Οριοθετήσεις και περιορισμοί της έρευνας

Η παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση δεν είναι εξαντλητική δεδομένου ότι εκτελείται με σκοπό την ολοκλήρωση του προπτυχιακού κύκλου σπουδών και σε αυτή συμπεριλαμβάνονται δημοσιευμένες μελέτες, γραμμένες είτε στην ελληνική είτε στη αγγλική γλώσσα. Επιπλέον οι μελέτες που συμπεριλήφθηκαν αφορούν το χρονικό διάστημα 2010-2023.

1.5. Διευκρίνιση όρων

Ηθική: Η ηθική είναι ένα σύνολο κανόνων και αξιών, που ορίζει τι είναι σωστό και τι λάθος, τι είναι καλό ή κακό για το άτομο, την ομάδα ή την κοινωνία (Beauchamp, 1991).

II. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1. Η έννοια της ηθικής

Ο ορισμός της ηθικής αποτελεί μια πολύπλοκη διαδικασία καθώς το ζήτημα του ορισμού της ηθικής είναι ο προσδιορισμός του στόχου της ηθικής θεωρίας. Μετά τον προσδιορισμό του στόχου δίνεται η δυνατότητα να μελετηθούν διαφορετικές ηθικές θεωρίες. Με αυτόν τον τρόπο οι διαφορετικές επαγγελματικές ειδικότητες, ψυχολόγοι, ανθρωπολόγοι, εξελικτικοί βιολόγοι και άλλοι θεωρητικοί μπορούν να σχεδιάσουν τα πειράματά τους ή να διατυπώσουν τις υποθέσεις τους χωρίς να προκαθορίσουν τα πράγματα υπερβολικά. Τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα πως δεν τίθεται ιδιαίτερος λόγος να πιστεύουμε πως ένας ενιαίος ορισμός της ηθικής θα είναι εφαρμόσιμος σε όλες τις ηθικές συζητήσεις (Gert & Gert, 2002).

Επιπλέον η ηθική φαίνεται πως χρησιμοποιείται με δύο διαφορετικές έννοιες. Η πρώτη έννοια είναι μια περιγραφική και η δεύτερη κανονιστική. Η περιγραφική έννοια της ηθικής χρησιμοποιείται για αναφορές σε ορισμένους κώδικες συμπεριφοράς, καθορισμένους από μια κοινωνία ή μια ομάδα, ή που γίνονται αποδεκτοί από ένα άτομο για τη δική του συμπεριφορά. Από την άλλη η κανονιστική έννοια της ηθικής σχετίζεται με έναν κώδικα συμπεριφοράς που υπάρχει κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες και προτείνεται από λογικούς ανθρώπους (Gert & Gert, 2002). Στην περίπτωση που επιλεγεί η περιγραφική έννοια της ηθικής θα πρέπει να διευκρινιστεί ποιοι από τους κώδικες που προτείνονται από την κοινωνία ή μια ομάδα είναι ηθικοί. Αντίστοιχα όταν επιλεγεί η κανονιστική έννοια της ηθικής, θα γίνει αναφορά σε έναν αποδεκτό κώδικα συμπεριφοράς από ανθρώπους που λειτουργούν με τη λογική.

2.2. Morality και ηθική

Η ηθική (από το ελληνικό ήθος) αποτελεί τη μελέτη για την κατανόηση της φύσης του morality. Η ηθική ασχολείται με το moral αλλά δεν είναι η ίδια ακριβώς έννοια. Το moral αποτελεί το αντικείμενο που μελετά η ηθική (Graham, 2004). Η

έννοια της ηθικής σχετίζεται με τις πράξεις των ανθρώπων και σε ποιο βαθμό αυτές είναι σωστές ή λανθασμένες (Loland, 2006). Συγκεκριμένα, το moral αποτελείται από το πρότυπο που έχει ένα άτομο ή μια ομάδα σχετικά με το τί είναι σωστό ή λάθος, καλό ή κακό, για να ορίσει αυτό που είναι σωστό από αυτό που είναι λάθος μιας πράξης, ενός τρόπου ζωής ή μιας απόφασης. Αντίθετα, η ηθική ξεκινά όταν ένα άτομο αναλογίζεται τα moral πρότυπα του και τα moral πρότυπα της κοινωνίας και αναρωτιέται εάν αυτά τα πρότυπα είναι λογικά ή παράλογα και αν υποστηρίζονται από σοβαρούς λόγους (Graham, 2004). Έτσι ένα άτομο αρχίζει να κάνει ηθική όταν παίρνει τα moral πρότυπα που έχει απορροφήσει από την οικογένεια του, την εκκλησία και την κοινωνία του και αρχίζει και κάνει ερωτήσεις σχετικά με το νόημα τους και αν πρέπει να συνεχίζει να πιστεύει σε αυτά.

Ιστορικά φαίνεται πως μια πρωταρχική αιτιολόγηση της φυσικής αγωγής είναι η ηθική (Loland, 2006). Σύμφωνα με τον Beauchamp (1991) η ηθική αποτελεί ένα αληθινό σύστημα κανόνων και αξιών, τα οποία υιοθετεί ένα άτομο, μια ομάδα ατόμων ή μια κοινωνία που ορίζει τόσο τι είναι σωστό και τι λάθος όσο και τι είναι καλό ή κακό για το ίδιο το άτομο, την ομάδα των ατόμων ή την κοινωνία. Συνεχίζοντας ο Beauchamp αναφέρει πως η ηθική αποτελεί μια συστηματική και κριτική φιλοσοφική εξέταση ενώ τονίζει πως τα ηθικά ερωτήματα δεν απαντώνται με μέσω της εμπειρίας αλλά απαιτείται συλλογισμός και αιτιολόγηση με επιχειρήματα.

Σύμφωνα με τον Haynes (2002) το επάγγελμα όπως η διαχείριση αθλημάτων θα πρέπει να αναγνωρίζεται νομικά μέσω αδειοδότησης ή πιστοποίησης, χρησιμοποιώντας κριτήρια που ορίζονται από τα μέλη του. Επιπλέον θα πρέπει να πληρούνται αρκετοί όροι όπως απαιτεί η ηθική προτού γίνει κάποιος επαγγελματίας και εκπαιδευτικός της αθλητικής διαχείρισης.

Η ανάπτυξη μιας βάσης για ηθική ανάλυση απαιτεί πρώτα την κατανόηση των θεμελιωδών εννοιών του morality και της ηθικής. Αυτοί οι όροι χρησιμοποιούνται συχνά είναι δύσκολη η κατανόηση της διαφορετικότητας των εννοιών τους. Σύμφωνα με τους Cote, Bruner, Strachan, Erickson και Frasser-Thomas (2010), το morality έχει οριστεί ως το ειδικό σύνολο αξιών που πλαισιώνουν τους απόλυτους περιορισμούς

στη συμπεριφορά των ανθρώπων και περιλαμβάνει βασικούς ηθικούς κανόνες και ηθικές αρχές. Ο Ramares (2010) ορίζει την αξία ως μια διαρκή πεποίθηση που καθοδηγεί την προσωπική συμπεριφορά και διαμορφώνει προσωπικούς στόχους. Χαρακτηρίζει δύο τύπους αξιών, τις εργαλειακές αξίες όπως η φιλοδοξία, το θάρρος και η ειλικρίνεια και τις τερματικές αξίες όπως είναι η ελευθερία, η ευτυχία και η ασφάλεια.

Οι Harrison και Blake More (1992) δίνουν έμφαση στο ενδιαφέρον του morality για τον καλό και το κακό ή το σωστό και το λάθος μέσω ενός πλαισίου κοινωνικών εθίμων και ηθών οποιουδήποτε συγκεκριμένου πολιτισμού. Υποστηρίζουν επίσης την ιδέα ότι το morality βασίζεται σε αμερόληπτες εκτιμήσεις και ότι τα άτομα δεν μπορούν νόμιμα να δημιουργήσουν τους δικούς τους προσωπικούς κανόνες. Οι Gervis και Godfrey (2013) ορίζουν την ηθική ως μια συστηματική προσπάθεια κατανόησης της εμπειρίας του morality με σκοπό τον καθορισμό των κανόνων που πρέπει να διέπουν την συμπεριφορά. Αυτός ο ορισμός υποδηλώνει ότι η ηθική αποτελεί μελέτη του morality. Οι Swisher, Nyland, Klossener και Beckstead (2009) φαίνεται να υποστηρίζουν αυτή την ιδέα ενώ τονίζουν ότι η ηθική περιλαμβάνει την εκλογίκευση και δικαιολόγηση της εφαρμογής των moral προτύπων και αρχών.

2.3. Θεωρίες για την ηθική

Για την αντιμετώπιση των ηθικών ζητημάτων της φυσικής αγωγής, είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι ηθικές θεωρίες και τα μέσα που παρέχουν. Μελετώντας τις παραδοσιακές ηθικές προσεγγίσεις, οι Doris και Stich (2007) επιχειρούν να διευρύνουν το μεθοδολογικό πεδίο της φιλοσοφικής ηθικής. Υποστηρίζουν ότι οι παραδοσιακές ηθικές θεωρίες μπορούν να ωφεληθούν από μια εμπειρική προσέγγιση για την επίλυση των ηθικών ζητημάτων. Ανατρέχοντας στη θεωρητική παράδοση στην ηθική, η οποία εφαρμόζεται στη φυσική αγωγή, οι γενικές ηθικές επιλογές περιορίζονται σε συγκεκριμένο αριθμό θεωρητικών προσεγγίσεων, οι οποίες αναλύονται στη συνέχεια (Graham, 2004).

2.3.1. Θεωρία του Laurence Kohlberg

Όπως αναφέρεται στη θεωρία του Laurence Kohlberg, η ηθική ανάπτυξη είναι κομμάτι της γνωστικής ανάπτυξης. Το μοντέλο του Kohlberg βασίζεται σε τρία επίπεδα ηθικής ανάπτυξης: το προ-συμβατικό, το συμβατικό και το μετα-συμβατικό. Και τα τρία επίπεδα αποτελούνται από δύο επιμέρους στάδια το καθένα, κατά τη διάρκεια των οποίων το παιδί καλείται να σκεφτεί, να αντιληφθεί και να επιλύσει ηθικά διλήμματα με διαφορετικούς τρόπους. Αυτά τα ηθικά διλήμματα σχετίζονται με θέματα καλής ή κακής συμπεριφοράς. Για να καταφέρει να συμπεριφερθεί ηθικά το παιδί πρέπει να έχει τη κατάλληλη γνωστική ικανότητα ώστε να κρίνει ηθικά.

Όταν κάποιος κρίνει ηθικά σημαίνει πως έχει αποκτήσει την ικανότητα να λαμβάνει αποφάσεις και κρίσεις που να είναι ηθικές, βασισμένες σε εσωτερικές αρχές. Επίσης πρέπει να δρα σύμφωνα με αυτές τις κρίσεις (Kohlberg, 1964). Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί πως υπάρχουν και άλλες έννοιες που σχετίζονται και συνδέονται με την ηθική και σε αυτές συγκαταλέγονται η αθλητική συνείδηση, το δίκαιο παιχνίδι, η ενσυναίσθηση, η κοινωνική ευθύνη, η ανάληψη ρόλων και οι φιλοκοινωνικές συμπεριφορές.

Η αθλητική συνείδηση σύμφωνα με τους Siedentop, Hastie και van der Mars (2004) σχετίζεται με την κατανόηση και την εκτίμηση των κανόνων, των τελετουργιών και των παραδόσεων των αθλημάτων και των δραστηριοτήτων και τη διάκριση μεταξύ καλών και κακών πρακτικών σε αυτές τις δραστηριότητες. Το δίκαιο παιχνίδι με τη σειρά του πραγματοποιείται όταν κάποιος συμμορφώνεται παίζει βάση των κανόνων, σεβόμενος τους αντιπάλους του και πρωτίστως συμμετέχοντας με το σωστό πνεύμα και τη σωστή στάση, συμπεριφερόμενος με υπευθυνότητα προς τους υπόλοιπους, είτε είναι μέλη της ομάδας του είτε είναι αντίπαλοι (Siedentop et al., 2004).

Η ενσυναίσθηση, από τη μεριά της, αφορά τη συναισθηματική ανάληψη ρόλων, η οποία χαρακτηρίζεται ως η ικανότητα αντίληψης των σκέψεων, των συναισθημάτων, των κίνητρων και των προθέσεων (Marcoen, 1999). Η φιλοκοινωνική συμπεριφορά, από την άλλη, είναι μια αλτρουιστική συμπεριφορά, με στόχο τη διατήρηση και την

αύξηση της ευημερίας (Marcoen, 1999). Η κοινωνική ευθύνη τελικώς αναφέρεται στην επικοινωνία με τους ανθρώπους με τρόπο που τους εξευγενίζει. Προωθείται η τιμή, το δικαίωμα, η αξιοπρέπεια, η αξία των άλλων μαθητών, η συνεργασία, η επίλυση των προβλημάτων και των συγκρούσεων όπως και η δημιουργία ευκαιριών για τους άλλους (Morris, 2003).

Όλες οι προαναφερόμενες έννοιες σχετίζονται με την ηθική και την ανάπτυξη της δεδομένου ότι η ανάπτυξη μιας αυτόνομης ηθικής σημαίνει ότι κάποιος: α) έχει την ικανότητα κρίσης, β) έχει την ικανότητα ανάληψης ρόλων, γ) είναι υπεύθυνος και δ) διαμορφώνει στάσεις και συναισθήματα προς τους άλλους ανθρώπους (Mouratidou, Goutza & Chatzopoulos, 2007).

2.3.2 Δεοντολογική ηθική

Η δεοντολογική ηθική δίνει ιδιαίτερα έμφαση στη σχέση ανάμεσα στο καθήκον και την ηθική των ανθρώπινων πράξεων. Στη δεοντολογική ηθική μια πράξη θεωρείται ηθικά καλή λόγω κάποιου χαρακτηριστικού της ίδιας δράσης και όχι επειδή το προϊόν της δράσης είναι καλό. Η δεοντολογική ηθική υποστηρίζει ότι ορισμένες πράξεις είναι ηθικά υποχρεωτικές ανεξάρτητα από τις συνέπειες τους για την ανθρώπινη ευημερία. Θα μπορούσε, επίσης, να χαρακτηριστεί και ως «καθήκον για το καθήκον» (Groves, 2016).

Τα άτομα υπόκεινται σε απόλυτους και καθολικούς κανόνες και υποχρεώσεις που ορίζονται ανεξάρτητα από αυτά. Τα άτομα βρίσκονται στη σφαίρα των καθηκόντων που δίνονται από εξωατομικές οντότητες όπως ο Θεός, ο Ορθολογισμός και η Ανθρωπότητα. Αυτά τα καθήκοντα υποστηρίζεται ότι είναι καθολικά επομένως δε μπορούν να τροποποιηθούν από ένα άτομο (Lamont, 2009). Η ηθική συμπεριφορά είναι αυτή που τηρεί τους κανόνες χωρίς εξαιρέσεις και οι ηθικές οδηγίες περιορίζονται σε περιορισμένο αριθμό κανόνων. Αυτοί οι κανόνες και οι εξηγήσεις τους είναι απλές οδηγίες και δεν αφήνουν χώρο για την ηθική ασάφεια και τις περαιτέρω συζητήσεις.

Ωστόσο ο συγκεκριμένος τύπος των ηθικών θεωριών κατά κανόνα είναι πολύ γενικός και πολύ άκαμπος. Επομένως, δύσκολα μπορεί να εφαρμοστεί σε συγκεκριμένες καταστάσεις και να γνωρίζει κανείς τί είναι καλό εκ των προτέρων. Αυτού του είδους γνώση τείνει να παραμελεί τις ατομικές διαφορές σε περίπλοκες καταστάσεις και σε ηθικά επιθυμητές περιπτώσεις. Στο πλαίσιο της φυσικής αγωγής, η δεοντολογική ηθική μπορεί να καθοδηγήσει τον κατάλογο των κανόνων που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών της φυσικής αγωγής (Groves, 2016). Οι νόρμες θα πρέπει να διατυπώνονται με τρόπο που να εξηγεί τι μπορεί να κάνει ή να μην κάνει κάποιος και να προωθεί τον σεβασμό.

2.3.3 Συνεπακόλουθη ηθική

Η συνεπακόλουθη ηθική αφορά τις καθολικές αξίες όπως αυτής της ζωής, της ελευθερίας και της ιδιοκτησίας. Η ηθική συμπεριφορά ορίζεται από αξίες, που το μόνο σημαντικό κριτήριο ηθικής δράσης είναι η αύξηση του κοινού καλού στην κοινωνία. Δεν υπάρχει καθορισμένος κατάλογος κανόνων, καθώς οι προκαθορισμένοι κανόνες δεν είναι σχετικοί με τη συνεπακόλουθη ηθική (Kitcher, 2001).

Η συνεπακόλουθη ηθική είναι μια θεωρία της ηθικής που αντλεί καθήκον ή ηθική υποχρέωση από αυτό που είναι καλό ή επιθυμητό ως στόχος που πρέπει να επιτευχθεί. Η ηθικά καλή δράση είναι αυτή που έχει τις καλύτερες δυνατές συνέπειες σε σύγκριση με άλλες πράξεις. Η κύρια αρχή στην συνεπακόλουθη ηθική είναι η λεγόμενη κοινωνική αρχή που αναφέρεται στο «μεγαλύτερο αγαθό για τον μεγαλύτερο αριθμό» (Kitcher, 2001). Άλλες συνεπακόλουθες αρχές περιλαμβάνουν την αρχή των συνεπειών, την αρχή της χρησιμότητας, την αρχή του ηδονισμού και τέλος της αρχή της καθολικότητας.

Ωστόσο, η συνεπακόλουθη ηθική διακρίνεται από το απρόβλεπτο των συνεπειών καθώς δεν είναι κάθε κατάσταση τόσο απλή και διαφανής, όσο παρέχει ξεκάθαρη βεβαιότητα για το αποτελέσματά της. Επίσης διακρίνεται από την ηδονιστική προσέγγιση αλλά και από δυσκολίες στη μέτρηση και τη σύγκριση των συνεπειών της ηθικής δράσης όπως η παροχή μιας ισχυρής βάσης για τη μέτρηση των

συνεπειών δύο η περισσότερων αντικρουόμενων αξιών όπως η αλήθεια και η ευτυχία, η ελευθερία και η ασφάλεια και τέλος η ακεραιότητα και η αλληλεγγύη των μαθητών της φυσικής αγωγής (Helmer, Schottdorf, Neef & Bataglia, 2017).

2.3.4 Ηθική της αρετής

Η ηθική της αρετής χρησιμεύει ως εναλλακτική λύση τόσο στη δεοντολογική όσο και στη συνεπακόλουθη ηθική. Η ηθική της αρετής επικεντρώνεται στο τί είδος άτομο πρέπει να είναι και να γίνει κανείς και ποιες αρετές πρέπει να διαθέτει. Δηλαδή η ηθική δεν αφορά κανόνες και πράξεις αλλά τον προσωπικό χαρακτήρα και τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου (Luukkonen, 2012).

Από την άποψη της ηθικής της αρετής, είναι κρίσιμο να καθοριστούν οι αρετές τόσο του εκπαιδευτικού της φυσικής αγωγής όσο και των μαθητών στο πλαίσιο του μαθήματος της φυσικής αγωγής. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η διδακτική της ηθικής δεν αφορά μόνο τον εκπαιδευτικό αλλά και τον μαθητή, η ηθική της αρετής αντιμετωπίζει πιθανό κάποια διλλήματα. Τα διλλήματα αναφέρονται στο επιθυμητό είδος των προσωπικών χαρακτηριστικών του χαρακτήρα και αν είναι αυτά ασύμβατα με το γενικό ήθος και ηθική της αρετής δεν παρέχει ισχυρή αιτιολόγηση για την καθολικότητα των ηθικών κανόνων και αρχών (Luukkonen, 2012).

2.4. Παράγοντες που καθορίζουν την ανάπτυξη της ηθικής

Η ανάπτυξη της ηθικής σχετίζεται με κανόνες αλλά και αξίες που αφορούν τις αλληλεπιδράσεις των ανθρώπων και σύμφωνα με τους αναπτυξιολόγους υπάρχουν τρεις τομείς, της σκέψης, της συμπεριφοράς και του συναισθήματος, οι οποίοι αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους. Για παράδειγμα στην περίπτωση που αξιολογείται η συμπεριφορά του ατόμου, παράλληλα μπορεί να αξιολογηθεί και η σκέψη του (Santrock, 1988). Για τη μελέτη της ανάπτυξης της ηθικής συνυπολογίζονται τόσο οι διαπροσωπικές διαστάσεις όσο και οι ενδοπροσωπικές. Οι πρώτες αφορούν τα δικαιώματα και το αίσθημα της ευεξίας των υπόλοιπων ανθρώπων ενώ οι δεύτερες επικεντρώνονται στις βασικές αξίες του ίδιου του ατόμου όπως και στην αίσθηση του

εαυτού του (Walker, 1996). Η πορεία της ηθικής ανάπτυξης ακολουθεί κάποια στάδια, τα οποία φανερώνουν ποικίλους και διαφορετικούς τρόπους αντίληψης τόσο των ηθικών καταστάσεων όσο και των διλημάτων που προκύπτουν (Hayes, 1998).

Σύμφωνα με τον Piaget (1932), όπως γίνεται γνωστό από τη μελέτη του Πρώιος (2007), η πορεία της ηθικής ανάπτυξης μοιάζει με την πορεία της γνωστικής ανάπτυξης, καθώς τα παιδιά συλλογίζονται με δύο διαφορετικούς τρόπους, βασισμένους στην αναπτυξιακή τους ωριμότητα. Αυτός ο συλλογισμός οδήγησε τον Piaget στη δημιουργία δύο σταδίων της ηθικότητας, το ετερόνομο και το αυτόνομο στάδιο.

Το αυτόνομο στάδιο εντοπίζεται στην ηλικία των 8-10 ετών, όποτε η αντίληψη του καλού και του κακού έρχεται σε συνάρτηση με την πρόθεση του ατόμου να παραβεί ή όχι κάποιους κοινωνικούς κανόνες, αγνοώντας τις συνέπειες των πράξεων. Τα παιδιά συχνά διαφωνούν μεταξύ τους και τελικώς οι κανόνες καταλήγουν να αποτελούν κοινωνικά συμβόλαια εφόσον αποφασίζουν όλα τα μέλη μιας ομάδας κι όχι μόνο ένα (Schaffer, 1996).

Ως σημαντικότεροι παράγοντες ανάπτυξης της ηθικής ορίζονται ο σεβασμός, η τιμιότητα και η δικαιοσύνη (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2007). Ο σεβασμός, σύμφωνα με τον Piaget (1932), αποτελεί μια ενδογενής ανάγκη, αναγκάζοντας το ίδιο το άτομο να μεταχειρίζεται τους γύρω του όπως θα ήθελε οι γύρω του να μεταχειρίζονται αυτόν. Όταν κάποιο άτομο δείχνει σεβασμό προς τον άλλο σημαίνει πως έχει κατανοήσει και αποδεχθεί τις ενδεχόμενες διαφορές στην κουλτούρα, τη γλώσσα, το φύλο, τη θρησκεία και την ικανότητα (Αλμπανίδης et al., 2011).

Η τιμιότητα, από την άλλη, ορίζεται ως η ικανότητα εμφάνισης ειλικρίνειας ή και αξιοπιστίας προς τους άλλους. Ιδιαίτερα στο περιβάλλον του αθλητισμού χρησιμοποιείται ο όρος “fair play” για την έκφραση της τιμιότητας κατά τη διάρκεια ενός αθλητικού παιχνιδιού. Είναι σημαντικότητα να υπάρχει τιμιότητα κατά τη διάρκεια ενός παιχνιδιού, γιατί αυτό συμβάλλει και στην καλλιέργεια και την ανάπτυξη ηθικών αξιών, όπως για παράδειγμα είναι ο σεβασμός προς τους υπάρχοντες κανόνες αλλά και προς τους αντιπάλους (Πρώιος, 2007). Τέλος, η

δικαιοσύνη σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (όπως αναφ. Πρώιος, 2007), αφορά τις δίκαιες πράξεις των ανθρώπων όπως και την αγάπη των ανθρώπων για το δίκαιο.

2.5. Ο αθλητισμός ως ηθική πρακτική

Σύμφωνα με τον φιλόσοφο Alasdair MacIntyre (1985), όπως αναφέρεται στη μελέτη των Harvey, Kirk και O'Donovan (2014), υποστηρίζει την ύπαρξη ορισμένων κοινωνικών πρακτικών, όπως τα παιχνίδια και τα αθλήματα, τα οποία με τη σειρά τους διέπονται από τρία χαρακτηριστικά, τα αποκαλούμενα “αγαθά”, τα οποία προέρχονται από την επιδίωξη τόσο της αριστείας όσο και κάποιων αρετών. Πιο συγκεκριμένα τέτοιες αρετές αποτελούν η εντιμότητα, η δικαιοσύνη και το θάρρος, τα οποία κρίνονται ουσιώδη και απαραίτητα για την επίτευξη αυτών των αγαθών.

Όπως παρατηρείται και σε άλλες κοινωνικές πρακτικές έτσι παρατηρείται και στον αθλητισμό, δηλαδή, ότι τα προαναφερόμενα αγαθά μπορεί να είναι είτε εσωτερικά είτε εξωτερικά. Τα πρώτα, είναι μοναδικά για την ίδια την πρακτική και αποκτιούνται μόνο μέσω της ολόψυχης συμμετοχής. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η ενασχόληση με την καλαθοσφαίριση. Αναλυτικότερα δεν γίνεται να καταφέρει κάποιος να αποκτήσει το αγαθό του να είναι παίκτης του μπάσκετ, να μάθει τις απαιτούμενες δεξιότητες και τις τακτικές, την εθιμοτυπία, τον σεβασμό στους κανόνες και το σεβασμό προς τους αντιπάλους, χωρίς να εξασκηθεί συστηματικά στην καλαθοσφαίριση (Harvey et al., 2014).

Αντιθέτως ένας καλός παίκτης της καλαθοσφαιριστής μπορεί να αποκτήσει εξωγενή αγαθά, όπως είναι για παράδειγμα τα χρήματα και η φήμη. Ωστόσο πρέπει να τονιστεί πως αυτά τα αγαθά δεν είναι μοναδικά στο μπάσκετ με τον ίδιο τρόπο που είναι οι δεξιότητες, οι στρατηγικές και η γνώση των παραδόσεων του αθλήματος. Επομένως ενώ η στόχευση σε εξωτερικά αγαθά είναι αναπόφευκτη αποτελεί πρόβλημα μόνο στην περίπτωση που η επιθυμία για εξωτερικά αγαθά υπερβεί την επιδίωξη για εσωτερικά αγαθά. Αν συμβεί αυτό προκαλούνται φαινόμενα διαφθοράς, εξαπάτησης, χρήσης παράνομων ναρκωτικών ουσιών και άλλων μορφών βελτίωσης

της απόδοσης ενώ ακόμη και η κακοποίηση των αθλητών μπορεί να αποτελέσει μέρος της αναζήτησης εξωτερικών αγαθών (Harvey et al., 2014).

Σύμφωνα με τον Morgan (2006) υπάρχει αμοιβαιότητα σε δύο επίπεδα μεταξύ ενός μορφωμένου αθλητή. Αρχικά πρέπει να γίνει από όλους αποδεκτό πως τα παιχνίδια και τα αθλήματα συγκαταλέγονται στις δραστηριότητες που αποτελούνται από κανόνες, με την έννοια που προτείνουν οι Suits (1978), Fraleigh (1984) και Kretchmar (2005). Δηλαδή, όλοι παίκτες πρέπει να αποδεχτούν και να συμμορφωθούν με τους εκάστοτε κανόνες, οι οποίοι καθορίζουν το παιχνίδι και τα πρότυπα αριστείας διαφοροποιώντας το από άλλες κοινωνικού τύπου πρακτικές. Δευτερευόντως ο Morgan (2006) ανέφερε πως οι αντίπαλοι παρέχουν μεταξύ τους μια δοκιμασία ή και πρόκληση έναντι αυτών των προτύπων αριστείας. Επομένως χωρίς την ύπαρξη και την παρουσία αντιπάλων, δεν υφίσταται παιχνίδι ενώ στα πλαίσια του αμοιβαίου σεβασμού για το παιχνίδι και τους αντιπάλους, ο Morgan (2006) υποστηρίζει πως η εξαπάτηση και η παραβίαση των κανόνων με στόχο την απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος αποτελεί ηθικό αδίκημα. Συνεχίζοντας ο Morgan εξηγεί πως οι παραβάτες και καταπατητές των κανόνων δεν πετυχαίνουν να δείξουν ηθικό σεβασμό προς τους ανταγωνιστές όσο και προς τις απαιτήσεις του παιχνιδιού.

Ο Lehman (1981), από την άλλη, αναφέρει πως τα παιχνίδια εκτελούνται σε ένα πλαίσιο κοινωνικών πρακτικών και προτεραιοτήτων, όπου οι παραβάτες των κανόνων πρέπει να αξιολογούνται. Είναι ωφέλιμο οι παίκτες να μπορούν να καταλήγουν σε μια σιωπηρή σύμβαση προκειμένου να διατηρούνται οι κανόνες του παιχνιδιού. Έχοντας ως βάση το έργο του Searle (1995), ο Drewe (2000) παρουσιάζει μια διάκριση μεταξύ συστατικών και ρυθμιστικών κανόνων, οι οποίοι μοιάζουν συνολικά με τους κανόνες του Fraleigh (1984). Κατά μια άλλη διάκριση, υπάρχουν πρωτογενείς και δευτερογενείς κανόνες (Lauder, 2001; Siedentop et al., 2004).

Οι συστατικοί ή πρωτογενείς κανόνες πρέπει να τηρούνται προκειμένου να μπορέσει να ολοκληρωθεί το πραγματικό παιχνίδι. Για παράδειγμα στο ποδόσφαιρο δε γίνεται να εισέλθει κάποιος στο χώρο του γηπέδου και να χτυπά με ένα μπαστούνι

του χόκεϊ. Από την άλλη πλευρά, οι ρυθμιστικοί ή δευτερεύοντες κανόνες ρυθμίζουν το παιχνίδι και σχετίζονται με τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι αντίπαλοι όπως και με τον τρόπο με τον οποίο στήνεται το παιχνίδι προκειμένου να αποδίδονται ίσες πιθανότητες νίκης και στις δύο ομάδες. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η ισάριθμη διάταξη των ομάδων, 11 εναντίο 11 παικτών. Έτσι οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής και προπονητές μπορούν να χειραγωγήσουν αυτούς τους ρυθμιστικούς κανόνες με σκοπό οι νέοι να αναπτύξουν την πρόποσα συμπεριφορά που αρμόζει στον αγωνιστικό χώρο.

Σε ένα από τα πρώτα του έγγραφα για την αθλητική εκπαίδευση, ο Siedentop (1982) υποστήριξε πως το νόημα του αθλητισμού εντοπίζεται στο παιχνίδι. Τόσο τα παιχνίδια όσο και ο αθλητισμός δεν αποτελούν ανούσιες ασχολίες αλλά αντίθετως αποτελούν εξελιγμένες κοινωνικές πρακτικές που αν διεξαχθούν σωστά παρέχουν στους νέους ηθικές εμπειρίες (Kretchmar, 2005; Suits, 1978; Twietmeyer, 2007). Ο αθλητισμός αποτελεί μια ηθική πρακτική, δεδομένου ότι δε μπορεί κάποιος να ασχολείται με αυτόν χωρίς να κατέχει το απαιτούμενο σεβασμό προς τους κανόνες και τους αντιπάλους (Drewe, 2000; Fraleigh, 1984; Lehman, 1981).

Η επίτευξη των εσωτερικών αγαθών του αθλητισμού, όπως είναι η κατάκτηση δεξιοτήτων και τακτικών, πλαισιωμένα από πρότυπα αριστείας, δεν είναι εύκολη και δεδομένη. Μέσω των παιχνιδιών και την ενασχόληση με τον αθλητισμό τα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν έναν υγιή χαρακτήρα αποφεύγοντας δράσεις που δεν ανταποκρίνονται στο πνεύμα του παιχνιδιού (Drewe, 2000; Fraleigh, 1984; Lehman, 1981). Ωστόσο οι Harvey et al. (2014) πιστεύουν πως η ηθική πρακτική δεν πραγματοποιείται αυτούσια με την απλή ενασχόληση με τα παιχνίδια και τον αθλητισμό αλλά τα ηθικά μαθήματα θα πρέπει να διδάσκονται μέσω αυτού.

2.6. Η ανάπτυξη της ηθικής μέσω του μαθήματος της φυσικής αγωγής

Η ηθική αποτελεί αναπόσπαστο και ουσιώδες μέρος της σχολικής εκπαίδευσης, του σχολικού αθλητισμού και της φυσικής αγωγής. Από πολύ παλιά στην Αγγλία, οι μαθητές παίζανε παιχνίδια όπως κρίκετ και ποδόσφαιρο για ψυχαγωγικούς λόγους

(Mangan, 1986) ενώ τα παιχνίδια λογίζονταν ως μέσο αντιμετώπισης κοινωνικών φαινομένων, όπως ήταν ο εκφοβισμός, η φθορά της δημόσιας και ιδιωτικής περιουσίας και η χρήση όπλων (Dunning και Sheard, 1979). Σύμφωνα με τον Humble (1988) τα σωματικά και ηθικά οφέλη που αποκτούσε κάποιος μέσω του παιχνιδιού υποστηρίζονταν από πολλούς παιδαγωγούς όπως και από την κοινωνία. Η φυσική αγωγή χαρακτηριζόταν εξαρχής από μια ηθική ιδεολογία (Bamford, 1967; Chandler, 1991; Mangan, 2000).

Η ηθική ανάπτυξη των μαθητών σε πολλές χώρες, όπως και στην Ελλάδα, αποτελεί ένα από τους εκπαιδευτικούς στόχους του προγράμματος σπουδών της φυσικής αγωγής. Αυτό εντοπίζεται τόσο στο δημοτικό όσο και στο γυμνάσιο (IPC, 2005; NASPE, 2004; Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 1997, όπως αναφ. Mouratidou, Goutza και Chatzopoulos, 2007). Ιδιαίτερα η χρήση του παιχνιδιού και η συμμετοχή σε φυσικές δραστηριότητες υποστηρίζουν την ηθική ανάπτυξη ενός παιδιού (Marcoen, 1999; Ross, 1989; Wandzilak, 1985). Εξάλλου σύμφωνα με τους Shields και Bredemeier (1995), η γυμναστική είναι το σημαντικότερο πλαίσιο φυσικής δραστηριότητας για την προώθηση της ηθικής ανάπτυξης. Βέβαια η ανάπτυξη της ηθικής μέσω των αθλημάτων της φυσικής αγωγής μελετάται τις τελευταίες δεκαετίες (Bredemeier, Weiss, Shields & Shewchuk, 1986; Gibbons, Ebbeck & Weiss, 1995; Giebink & McKenzie, 1985; Miller, Bredemeier & Shields, 1997).

Τον δέκατο ένατο αιώνα, το έργο των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής συνεχίζει να χαρακτηρίζεται από την ιδέα ότι η συμμετοχή στον αθλητισμό και τη σωματική δραστηριότητα κατευθύνει τους νέους, βοηθώντας τους να ξεχωρίσουν το σωστό και το λάθος, το καλό και το κακό. Πολλοί υποστηρικτές επέμειναν στην κοινωνικο-ηθική αξία της φυσικής αγωγής (Hellison, 1973; Meakin, 1990, 1994; Shields και Bredemeier, 1995, όπως αναφ. Barker, Barker-Ruchti και Pühse, 2013) ενώ άλλοι δήλωναν πιο επιφυλακτικοί. Τελικώς οι Theodoulides και Armour (2001) κατέληξαν στο συμπέρασμα πως η παραδοχή του κοινωνικο-ηθικού χαρακτήρα της φυσικής

αγωγής ενώ είναι ιστορικά και ιδεολογικά θεμελιωμένη, δεν υποστηρίζεται από εμπειρικά δεδομένα και στοιχεία.

Η ηθική ανάπτυξη των παιδιών συντελείται μέσα από εκπαιδευτικές διαδικασίες σε δομημένα περιβάλλοντα, ένα εκ των οποίων είναι και το σχολείο. Είναι αλήθεια πως το σχολικό περιβάλλον μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην κοινωνική και ηθική ανάπτυξη των μαθητών και ιδιαίτερα το μάθημα της φυσικής αγωγής. Αυτό συμβαίνει διότι μέσω των διάφορων φυσικών δραστηριοτήτων σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο και προκλητικό περιβάλλον οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν τις προσωπικές τους αξίες, όπως είναι ο σεβασμός προς τους υπόλοιπους μαθητές, η τιμιότητα κατά τη διεξαγωγή των αθλητικών δραστηριοτήτων, η αποδοχή της ήττας ή της νίκης (Shields και Bredemeier, 1995).

Η φυσική αγωγή επιδρά στη συμπεριφορά των παιδιών σε συνδυασμό με τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις που δέχονται (Shields και Bredemeier, 1995). Κατά τη διάρκεια εκτέλεσης του μαθήματος της φυσικής αγωγής δίνεται η ευκαιρία στο σύνολο των μαθητών να μάθει την τιμιότητα, την ακεραιότητα και την ηθική συμπεριφορά. Στην ουσία δημιουργείται ένα κοινωνικό περιβάλλον που εκπαιδεύει τους μαθητές σε ηθικές και κοινωνικές αξίες και τη μεταφορά αυτών σε διάφορα περιβάλλοντα της ζωής τους (Sage, 1988). Ειδικά η καλλιέργεια της ηθικής αποτελεί έναν από τους κεντρικούς στόχους των σχολείων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2007).

Το μάθημα της φυσικής αγωγής στα σχολεία μπορεί να συμβάλλει περισσότερο στην ανάπτυξη της ηθικής συγκριτικά με τις δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν εκτός του σχολικού πλαισίου. Αυτό συμβαίνει διότι στη φυσική αγωγή στα σχολεία δε συναντάται η εμπορικότητα που υπάρχει στα οργανωμένα σπορ και τους αθλητικούς συλλόγους, ούτε αποτελεί κεντρικό στόχο η νίκη. Επίσης σημαντικό είναι και το γεγονός ότι το μάθημα της φυσικής αγωγής δεν είναι ανταγωνιστικό, όπως στα οργανωμένα σπορ ούτε κατέχει την ανοργάνωτη μορφή των ελεύθερων παιχνιδιών της γειτονιάς, όπου το κάθε παιδί μπορεί να ερμηνεύσει διαφορετικά τους κανόνες. Αντιθέτως στο μάθημα της φυσικής αγωγής υπάρχει

στόχος και συγκεκριμένη δομή κατευθυνόμενη από τον ειδικά εκπαιδευμένο εκπαιδευτικό της φυσικής αγωγής, τον οποίο σέβονται και εκτιμούν οι μαθητές (Shields και Bredemeier, 1995). Επιπροσθέτως τα παιδιά αποκτούν ηθική κρίση, αναλαμβάνουν ρόλους και αναπτύσσουν το αίσθημα της ευθύνης και του ενδιαφέροντος για τους άλλους (Telama, 1999).

Υπάρχουν κάποιες στρατηγικές που διέπουν το μάθημα της φυσικής αγωγής και μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη της ηθικής. Πιο συγκεκριμένα η ηθική μπορεί να αναπτυχθεί με τη μάθηση του ηθικού διαλογισμού, των ηθικών ιστοριών, της εύρεσης λύσης σε προβλήματα, της ανάπτυξης ηθικών συγκρούσεων όπως και διλημμάτων. Άλλες στρατηγικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, βασισμένες στην κοινωνική αλληλεπίδραση, είναι η λήψη αποφάσεων, η τήρηση των κανόνων, η αλληλεπίδραση με τον περίγυρο και η δημιουργία παρακινητικού κλίματος (Πρώιος, 2007).

Συμπερασματικά η ηθική διέπεται από κανόνες που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά ενός ατόμου προς τους υπόλοιπους. Η ηθική είναι αντικείμενο διδασκαλίας και βελτιώνεται με την εκπαίδευση. Οι δραστηριότητες που διεξάγονται στα πλαίσια του μαθήματος της φυσικής αγωγής περιλαμβάνουν στοιχεία της ηθικής καθώς καλλιεργούν τον σεβασμό, την τιμιότητα και τη δικαιοσύνη (Μπαλασάς, 2003).

2.7. Ανάπτυξη της ηθικής στα σχολικά αθλήματα

Οι Nolte και Roux (2023) πιστεύουν πως τα προγράμματα φυσικής αγωγής και σχολικού αθλητισμού οφείλουν να αποτελούνται από μια ολοκληρωμένη προσέγγιση προς την ολιστική ανάπτυξη των παιδιών προκειμένου αυτά να αποκτήσουν ιδιότητες και αξίες. Για αυτό, λοιπόν μέσω του μαθήματος της φυσικής αγωγής πρέπει να εκπαιδύεται ο γνωστικός, ο ψυχοκινητικός, ο φυσικός, ο κοινωνικός και ο συναισθηματικός τομέας. Σκοπός λοιπόν της μελέτης τους ήταν να εξεταστεί αν το τζούντο αποτελεί κατάλληλο εκπαιδευτικό εργαλείο σε ένα νότιο Αφρικανικό σχολικό πλαίσιο για την προώθηση των αξιών στο σχολικό περιβάλλον. Για την πραγματοποίηση της μελέτης σε ένα σκόπιμο δείγμα δημοτικών σχολείων της Νότιας

Αφρικής διεξήχθησαν συνεντεύξεις. Τα θέματα που εξετάστηκαν ήταν η κοινότητα, η υπευθυνότητα, η ένταξη, η ισότητα, η φυσική ανάπτυξη, η ηγεσία, η γνωστική ανάπτυξη, η ενισχυμένη συμμετοχή, οι ενεργητικές, οι υγιεινές επιλογές τρόπου ζωής και η δικαιοσύνη. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης το τζούντο συμβάλλει στην ανάπτυξη ηθικών αξιών, φυσικών χαρακτηριστικών, γνωστικών και ψυχοκινητικών δεξιοτήτων, και της φιλοσοφίας της ομαδικότητας και της συντροφικότητας.

Ένας από τους κύριους στόχους για τη φυσική αγωγή είναι η ανάπτυξη του ηθικού τομέα των μαθητών, όπου η προώθηση του αθλητισμού θεωρείται βασικό συστατικό του προγράμματος σπουδών για την αντιμετώπιση της επίτευξης του στόχου. Η έρευνα των Burgueno και Medina-Casaubon (2020) είχε σκοπό τη διερεύνηση της επίδρασης της διδακτικής της ηθικής εκπαίδευσης σε μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το παρεμβατικό πρόγραμμα των ερευνητών αποτελούνταν από δεκαέξι μαθήματα με επίκεντρο την καλαθοσφαίριση διάρκειας 60 λεπτών, με συχνότητα δύο φορές την εβδομάδα σε σύνολο οκτώ εβδομάδων στο κανονικό πρόγραμμα της φυσικής αγωγής. Τα παιδιά χωρίστηκαν ισάξια σε ομάδες βάση των ατομικών τους ικανοτήτων στην καλαθοσφαίριση και εκτός από την προθέρμανση και την αποθεραπεία το κύριο μέρος αποτελούνταν από τουρνουά καλαθοσφαίρισης διάρκειας 40 λεπτών. Η έρευνα ήταν ποσοτική και σαν ερευνητικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκε ένα δομημένο ερωτηματολόγιο και δείγμα μαθητές γυμνασίου που τμηματοποιήθηκαν σε μια πειραματική ομάδα και σε μια ομάδα ελέγχου που ακολούθουσε μια παραδοσιακή διδακτική προσέγγιση. Συλλέχθηκαν μέτρα προ παρέμβασης και μετά την παρέμβαση σχετικά με τους προσανατολισμούς του αθλητικού πνεύματος και στις δύο ομάδες. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπήρχαν σημαντικές διαφορές εντός της ομάδας προ δοκιμασίας σε μετά – δοκιμή ενώ υπήρχαν μη σημαντικές πολυμεταβλητές επιδράσεις για την ομάδα της παραδοσιακής διδασκαλίας. Σημαντικές επιδράσεις αναδείχθηκαν για την ομάδα ηθικής εκπαίδευσης, δείχνοντας αύξηση του επιπέδου σεβασμού των κοινωνικών συμβάσεων, του σεβασμού των κανόνων και των διαιτητών και της πλήρους

δέσμευσης του σεβασμού για τους αντιπάλους. Επίσης εντοπίστηκαν μη σημαντικές επιδράσεις στο φύλο. Συμπερασματικά, η αθλητική αγωγή είναι ένα αποτελεσματικό παιδαγωγικό μοντέλο που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από τους εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής προκειμένου να προαχθεί βέλτιστα η ηθική αγωγή των μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μέσω της ανάπτυξης αθλητικών προσανατολισμών στο πλαίσιο της σχολικής φυσικής αγωγής.

Οι Federici και Cocco (2019) υποστηρίζουν ότι ο αθλητισμός έχει μετατραπεί σε μια αγορά όπου δεν υπάρχει πλέον χώρος για ηθική και ευ αγωνίζεσθαι όπου η νίκη είναι το μόνο πράγμα που έχει σημασία, ακόμα και με τίμημα την ακεραιότητα του. Για να εξαλειφθεί αυτή η πρακτική θα πρέπει οι νέοι αθλητές να διδαχθούν την ηθική στα αθλήματα από τους εκπαιδευτικούς της φυσικής αγωγής στα σχολεία. Η φυσική αγωγή και ο αθλητισμός αποτελούν βασικό στοιχείο για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του ατόμου και εκτός από τη βελτίωση της ψυχικής και σωματικής ευεξίας, αποτελεί μέσο για την καταπολέμηση του κοινωνικού ρατσισμού στα σχολεία, όταν αυξάνουν τον χρόνο που αφιερώνεται στις σωματικές δραστηριότητες. Οι Federici και Cocco (2019) αναφέρθηκαν στη μελέτη τους στο πρόγραμμα Sport di Classe στην Ιταλία και στο έργο Delfos στην Ισπανία, που στόχευε να προωθήσει τη φυσική αγωγή από το δημοτικό σχολείο, προωθώντας τις εκπαιδευτικές διαδικασίες και τις πρακτικές των νεότερων γενεών. Το πρόγραμμα Delfos περιλάμβανε παιδαγωγικές αρχές, διδακτικές, στρατηγικές για τη βελτίωση του ευ αγωνίζεσθαι, τον αυτοέλεγχο και την άμβλυνση της βίαιης συμπεριφοράς των νέων. Μέσα από αυτά τα προγράμματα που απευθύνονται σε νέους, έχει αποδειχθεί ότι η φυσική αγωγή μπορεί να αναπτύξει κοινωνικές δεξιότητες και ηθικές αξίες που θα επηρεάσουν τον αθλητισμό στους ενήλικες.

Σκοπός της έρευνας των Κορ και Yeniçeri (2017) αποτέλεσε η διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στο μάθημα της φυσικής αγωγής και της ηθικής συμπεριφοράς των μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η ποσοτική έρευνα, με ερευνητικό εργαλείο το δομημένο ερωτηματολόγιο περιλάμβανε ως δείγμα 505 μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από σχολεία της Κωνσταντινούπολης. Η έρευνα

ανέδειξε ότι οι συμπεριφορές της ηθικής διέφεραν ως προς το φύλο των μαθητών, τη βαθμολογία τους στα σχολικά μαθήματα και το είδος του αθλήματος που λάμβαναν μέρος. Ωστόσο, αρνητική συσχέτιση παρατηρήθηκε ανάμεσα στις συμπεριφορές της ηθικής και στο οικονομικό εισόδημα της οικογένειας. Επιπροσθέτως αναδείχθηκε ότι ο σεβασμός αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα στην ηθική συμπεριφορά των μαθητών. Τέλος, ο μελετητής πρότειναν ότι οι δραστηριότητες που ανάγουν τον σεβασμό θα αποτελούσαν αρωγό στην βελτίωση της ηθικής συμπεριφοράς των μαθητών.

Ο Κορ με τον Karabudak (2017) συγκέντρωσαν πληροφορίες προκειμένου να αναδείξουν την επίδραση του επίπεδου του αθλητισμού των μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην επιτυχή κατάκτηση γνώσεων ηθικής και θρησκευτικής κουλτούρας. Για το σκοπό αυτό στη μελέτη συμμετείχαν 609 μαθητές δημόσιων σχολείων της Erzincan. Για την αξιολόγηση των μαθητών χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα Physical Education Course Sportspersonship Behavior Scale ενώ τα ατομικά στοιχεία των μαθητών και οι μέσοι όροι επιτυχίας του RCKEC εντοπίστηκαν στο σύστημα e-school. Οι βαθμολογίες στην κλίμακα αθλητικού πνεύματος εξετάστηκαν ανά είδη σχολείων, βαθμούς, φύλα και αγαπημένα αθλήματα. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων φάνηκε πως υπήρχαν διαφοροποιήσεις στις αθλητικές συμπεριφορές στο μάθημα φυσικής αγωγής ανά τύπο σχολείου, φύλο μαθητών, βαθμολογία και αγαπημένο άθλημα. Ακόμη σημειώθηκε συσχέτιση μεταξύ των αθλητικών συμπεριφορών του μαθήματος φυσικής αγωγής και των μέσων όρου επιτυχίας του RCKEC. Επομένως η αξιοποίηση φυσικών δραστηριοτήτων είναι μια αποτελεσματική μέθοδος για την ανάπτυξη του αθλητικού πνεύματος στη θρησκευτική κουλτούρα και την κατάκτηση της ηθικής.

Μια άλλη έρευνα του Κορ (2017) είχε ως σκοπό να διερευνήσει τη σχέση ανάμεσα στις ηθικές συμπεριφορές που αναπτύσσονται στο μάθημα της φυσικής αγωγής καθώς και της τάσης για βία και της ικανότητας ενσυναίσθησης σε μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το δείγμα της ποσοτικής έρευνας αποτέλεσαν 919 μαθητές γυμνασίου που φοιτούσαν σε κρατικά σχολεία στην επαρχία Erzincan. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας ανέδειξαν ότι οι ηθικές συμπεριφορές στο

μάθημα φυσικής αγωγής παρουσιάζουν μια σημαντική αρνητική σχέση με την τάση για βία και μια σημαντικά θετική σχέση με την ικανότητα της ενσυναίσθησης. Συμπερασματικά σε αυτές τις σχέσεις θα πρέπει να δοθεί προσοχή, να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα και να τεθούν σε εφαρμογή προγράμματα για τη μείωση της τάσης των μαθητών για βία και την ανάπτυξη της ικανότητας της ενσυναίσθησης στα προγράμματα μαθημάτων φυσικής αγωγής.

Επίσης οι Esentürk, İlhan και Celik (2015) στη μελέτη τους ανέλυσαν την αθλητική και ηθική συμπεριφορά των μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο μάθημα της φυσικής αγωγής ανάλογα με τα διαφορετικά δημογραφικά χαρακτηριστικά. Το δείγμα της μελέτης αποτέλεσαν 231 μαθητές που φοιτούσαν σε δύο διαφορετικά λύκεια της Τουρκίας. Για την αξιολόγηση των μαθητών χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο της «κλίμακας αθλητικής συμπεριφοράς στο μάθημα της φυσικής αγωγής» που αναπτύχθηκε από τον Κοκ (2017) με σκοπό τη συλλογή των δεδομένων. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ότι υπάρχει ουσιαστική σχέση ανάμεσα στους μαθητές του Λυκείου και τις αθλητικές και ηθικές συμπεριφορές στο μάθημα της φυσικής αγωγής και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των μαθητών. Διαπιστώθηκε ότι δεν υπήρχε σημαντική στατιστική διαφορά ως προς το φύλο των συμμετεχόντων και σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στην μορφωτική κατάσταση των γονέων και των μαθητών. Ως αποτέλεσμα της έρευνας, διαπιστώθηκε ότι το επίπεδο ηλικίας των μαθητών είναι γενικά ένας από τους σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζει την αθλητική συμπεριφορά των μαθητών Λυκείου στο μάθημα της φυσικής αγωγής. Όταν το επίπεδο της ηλικίας ήταν πιο μεγάλο, οι ηθικές και αθλητικές συμπεριφορές μειώνονταν. Ως προς την μεταβλητότητα του φύλου, καθορίστηκε ότι τα κορίτσια σε σύγκριση με τα αγόρια εμφάνισαν υψηλότερες ηθικές συμπεριφορές στο μάθημα της φυσικής αγωγής.

Τέλος η ερευνητική ομάδα των Barker et al. (2013) ανέδειξε πως οι τρόποι σκέψης για την ηθική συνδέονται με τον αθλητισμό και τη φυσική αγωγή παρουσιάζοντας μια εναλλακτική προσέγγιση που μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη της ηθικής παιδαγωγικής. Έτσι η μελέτη τους ξεκίνησε με τον εντοπισμό της κοινωνικο-ηθικής

εκπαίδευσης στη φυσική αγωγή μέσω ιστορικών και παιδαγωγικών επιστημών. Πιο συγκεκριμένα οι μελετητές εξέτασαν συμπεριφορές μαθητών κατά τη διάρκεια διεξαγωγής των μαθημάτων φυσικής αγωγής σε ένα σχολείο στη βορειοδυτική Ελβετία. Αναλυτικότερα εξετάστηκαν τρία επεισόδια αλληλεπίδρασης σε τρία διαφορετικά μαθήματα φυσικής αγωγής. Για τη συλλογή και την καταγραφή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η βιντεοσκόπηση, η παρατήρηση και οι ημιδομημένες συνεντεύξεις. Εκτελέστηκαν διάφορες δραστηριότητες στα μαθήματα της φυσικής αγωγής, όπως τραμπολίνο, χόκεϊ και δραστηριότητες με μπάλες. Οι μελετητές αναφερόμενοι σε κονστρουκτιβιστικές αντιλήψεις προτείνουν πως οι επαγγελματίες θα πρέπει να είναι προσεκτικοί στις αντιλήψεις τους περί ηθικής, να θεωρούν τους μαθητές ως μέλη κοινοτήτων και να τους παρέχουν χώρο να τοποθετούνται κατά τη διάρκεια των μαθημάτων τους. Συμπερασματικά η πρακτική κατά το μάθημα της φυσικής αγωγής αποτελεί μια εναλλακτική προσέγγιση για την ανάπτυξη της ηθικής.

2.8. Η συμβολή των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής για τη διδασκαλία της ηθικής

Η έρευνα των Bronikowska, Korcz, Krzysztosek και Bronikowski (2019) είχε ως σκοπό τη διερεύνηση του επιπέδου των ηθικών ικανοτήτων και των κοινωνικών συμπεριφορών στα πλαίσια του μαθήματος της φυσικής αγωγής καθώς και στον εντοπισμό των διαφορών ανάμεσα στους φοιτητές της φυσικής αγωγής. Η έρευνα στη μεθοδολογία της ήταν ποσοτική με ερευνητικό εργαλείο το δομημένο ερωτηματολόγιο και δείγμα φοιτητές των Σχολών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Φυσικής Αγωγής στο Πόζναν της Πολωνίας. Για τη μέτρηση χρησιμοποιήθηκε το τεστ ηθικής ικανότητας του Lind και πραγματοποιήθηκε συγκριτική ανάλυση. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ότι δεν υπήρχαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους εξεταζόμενους μαθητές. Ωστόσο, παρατηρήθηκε ότι οι μαθητές ενώ συμμορφώνονται με τα συνιστώμενα επίπεδα σωματικής δραστηριότητας, το 70% παρουσίασε χαμηλό επίπεδο ηθικών ικανοτήτων. Οι γονείς αποτέλεσαν παράγοντες με τη μεγαλύτερη επιρροή στην ηθική

ανάπτυξη σε όλα τα επίπεδα ικανοτήτων και αναδείχθηκε ότι τα χρόνια αθλητικής προπόνησης συσχετίστηκαν θετικά με την ηθική ανάπτυξη. Οι μελετητές πρότειναν να ληφθούν υπόψη οι αλλαγές στα προγράμματα εκπαίδευσης των μαθητών φυσικής αγωγής και αθλητισμού, τα οποία θα πρέπει να περιλαμβάνουν περισσότερο κριτικό στοχασμό και ικανότητες δια βίου μάθησης.

Σύμφωνα με τους Schwamberger και Curtner-Smith (2019) η αθλητική εκπαίδευση αποτελεί ένα εξαιρετικό μέσο για την ανάπτυξη των αντιλήψεων των μαθητών τόσο για την ηθική όσο και για την αθλητική συμπεριφορά. Ωστόσο, προηγούμενες έρευνες είχαν αναδείξει ότι οι εκπαιδευτικοί ερμηνεύουν την αθλητική εκπαίδευση ανάλογα με την επαγγελματική τους κοινωνικοποίηση που συχνά μπορεί να αποτελέσει τροχοπέδη στην ενθάρρυνση αυτών των δομών. Σκοπός της μελέτης των παραπάνω ερευνητών αποτέλεσε η διερεύνηση του βαθμού μιας εκπαιδευτικού στην προώθηση της αθλητικής και ηθικής συμπεριφοράς κατά τη διδασκαλία της φυσικής αγωγής σε μαθητές γυμνασίου σε περιόδους 18 μαθημάτων αθλητικής εκπαίδευσης. Οι θεωρίες που καθοδήγησαν τη μελέτη ήταν η θεωρία της κοινωνικής μάθησης και η θεωρία της δομικής ανάπτυξης. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν με τη χρήση οκτώ ποιοτικών τεχνικών και περιορίστηκαν σε βασικές θεματικές ενότητες με τη χρήση της αναλυτικής επαγωγής και της συνεχής σύγκρισης. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν ότι η πλειοψηφία των μαθητών - κοριτσιών ξεκίνησε τη μελέτη στο προσυμβατικό επίπεδο ηθικής ανάπτυξης με περιορισμένη κατανόηση της ηθικής και της αθλητικής συμπεριφοράς. Πολλά κορίτσια δεν βελτιώθηκαν κατά τη διάρκεια των μαθημάτων αν και μερικά έδειξαν κατανόηση και ενήργησαν σύμφωνα με το μετασυμβατικό επίπεδο ηθικής ανάπτυξης.

Η εκπαιδευτικός προσπάθησε να επηρεάσει την αθλητική και ηθική συμπεριφορά των μαθητών αλλά ο μέτριος προπονητικός προσανατολισμός της την οδήγησε να παρουσιάσει μια συντηρητική και αποδυναμωμένη έκδοση της αθλητικής εκπαίδευσης. Κατά συνέπεια, παρατηρήθηκε ότι οι βασικές γνωστικές δομές της εκπαιδευτικού επηρέασαν τις απόψεις των μαθητών της. Ενώ η αθλητική εκπαίδευση προσφέρει ευκαιρίες στους εκπαιδευτικούς να προωθήσουν και να αναπτύξουν την

αθλητική και ηθική συμπεριφορά, η χρήση του μοντέλου χωρίς τις απαραίτητες γνώσεις του εκπαιδευτικού μπορεί να επιφέρει αρνητικό αντίκτυπο στους μαθητές.

Η προώθηση του καλού αθλητισμού και της ηθικής ανάπτυξης αποτελεί έναν κοινό στόχο στο μάθημα της φυσικής αγωγής στα σχολεία. Οι Botler, Kirp και Johnson (2017) ανέφεραν ότι οι εκπαιδευτικοί διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην επίτευξη αυτού του στόχου και ως εκ τούτου, είναι σημαντικό να συγκεντρωθούν οι αναφορές των εκπαιδευτικών για το πως διδάσκουν τον αθλητισμό, καθώς και οι αντιλήψεις των μαθητών για αυτές τις συμπεριφορές με σκοπό την κατανόηση του αν και πως εκπληρώνεται αυτός ο στόχος. Σκοπός της έρευνας των Botler, Kirp και Johnson (2017) αποτέλεσε η αποσαφήνιση του βαθμού ευθυγράμμισης ανάμεσα στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών και των μαθητών συγκρίνοντας α) τις διδακτικές ηθικές συμπεριφορές των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής με τις αντιλήψεις των μαθητών τους για την ηθική συμπεριφορά των δασκάλων τους και β) την αυτό αναφορά των εκπαιδευτικών σχετικά με τις αθλητικές και ηθικές συμπεριφορές της προπονητικής με τις αντιλήψεις των αθλητών τους για τις συμπεριφορές των εκπαιδευτικών τους.

Το δείγμα στη συγκεκριμένη ποσοτική έρευνα αποτέλεσαν 27 εκπαιδευτικοί και 837 μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί πίστευαν ότι ενισχύουν την καλή αθλητική συμπεριφορά και τιμωρούν την κακή αθλητική συμπεριφορά. Αντίθετα, οι αντιλήψεις των μαθητών φυσικής αγωγής ήταν εντελώς διαφορετικές από αυτές που είχαν οι εκπαιδευτικοί για τον εαυτό τους. Συμπερασματικά, η εσφαλμένη ευθυγράμμιση ανάμεσα στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής και των μαθητών τους για διάφορες ηθικές και αθλητικές συμπεριφορές αναδεικνύει τη σημασία των εκπαιδευτικών να εμπλέκονται σε νέες στρατηγικές για την ακριβή αξιολόγηση των δικών τους ηθικών συμπεριφορών στο μάθημα της φυσικής αγωγής.

Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού πρέπει να διέπεται από υπευθυνότητα, επαγγελματισμό, ακεραιότητα, ικανότητα, σεβασμό και τιμιότητα. Τέτοιες ηθικές αρετές είναι επιβεβλημένες για τους εκπαιδευτικούς της φυσικής αγωγής καθώς η

εργασία τους περιλαμβάνει στενές αλληλεπιδράσεις με μαθητές εντός και εκτός του μαθήματος φυσικής αγωγής. Σκοπός της έρευνας των Mabagala, Wanderi, Mwishukha και Muindi (2012) αποτέλεσε ο καθορισμός του επιπέδου συμμόρφωσης των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής στον κώδικα ηθικής στην Τανζανία. Η μελέτη χρησιμοποίησε την περιγραφική έρευνα σε δείγμα 52 επιλεγμένων εκπαιδευτικών και 720 μαθητών φυσικής αγωγής σε σχολικές μονάδες της Τανζανίας, με ερευνητικό εργαλείο το ερωτηματολόγιο. Τα αποτελέσματα της έρευνας αποκάλυψαν ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν συμμορφωθεί με τον επαγγελματικό κώδικα δεοντολογίας και συμπεριφοράς σε υψηλά επίπεδα ενώ δεν υπήρξαν σημαντικές διαφορές στα επίπεδα συμμόρφωσης ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής με την ηλικία, το φύλο και την οικογενειακή κατάσταση. Ωστόσο, σημαντικές διαφορές εντοπίστηκαν ανάμεσα στη συμμόρφωση και στα εκπαιδευτικά επίπεδα των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής, της τοποθεσίας καθώς και του τύπου των σχολικών μονάδων. Οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα πως οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής διαθέτουν επαρκείς γνώσεις ηθικής ενώ το επίπεδο μόρφωσης και θρησκείας είναι καθοριστικοί παράγοντες. Τέλος, πρότειναν να διαμορφωθούν ενισχυτικά μαθήματα επιμόρφωσης για εκπαιδευτικούς που δίνουν έμφαση στη διδασκαλία της ηθικής και επαγγελματικής δεοντολογίας στο πρόγραμμα της φυσικής αγωγής.

Η έρευνα του Ibrahim (2016) είχε ως σκοπό τη διερεύνηση της ηθικής και της θεσμοθέτησης του κώδικα επαγγελματική πρακτικής στη σχολική μονάδα του Kano State School. Οι κώδικες δεοντολογίας περιλαμβάνουν τη δέσμευση προς τους αθλητές, τους παίκτες, το κοινό καθώς και την εργασιακή πρακτική που ενσωματώνουν την προσωπική ακεραιότητα, την αξιοπρέπεια και τον αμοιβαίο σεβασμό. Τρεις ερευνητικές ερωτήσεις διατυπώθηκαν και απαντήθηκαν από δείγμα 35 επαγγελματιών της διοίκησης επαγγελματιών σχολικού που επιλέχθηκαν από σχολεία του Kano. Ως ερευνητικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο αυτοαξιολόγησης και τα δεδομένα που συλλέχθηκαν αναλύθηκαν με τη χρήση κατάταξης συσχέτισης. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας ανέδειξαν την ανάγκη για τους επαγγελματίες διαχείρισης σχολικού αθλητισμού, να κατανοήσουν

τις διαφορετικές λειτουργίες των κωδικών και να διακριθούν σε κωδικούς δεοντολογίας, συμπεριφοράς και πρακτικής. Συμπερασματικά, οι υπεύθυνοι των αθλημάτων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θα πρέπει να ενστερνίζονται τις πρακτικές σύμφωνα με τον επαγγελματικό κώδικα δεοντολογίας, συμπεριφοράς και πρακτικής. Οι αθλητές και η κοινωνία θα επωφεληθούν από τη βελτίωσης της ηθικής λήψης αποφάσεων, των υψηλών προτύπων πρακτικής και της ηθικής συμπεριφοράς.

Η φύση του μαθήματος της φυσικής αγωγής περιλαμβάνει εκτός των άλλων μεγάλη αλληλεπίδραση ανάμεσα στους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς. Οι εκπαιδευτικοί της φυσικής αγωγής πρέπει να είναι ενήμεροι και να συμμορφώνονται με τους επαγγελματικούς κώδικες ηθικής σε συνάρτηση με τη σχέση τους με τους μαθητές κατά τη διάρκεια της πρακτικής αλλά και της θεωρητικής άσκησης καθώς και κατά τη διάρκεια ενδοσχολικών αγώνων. Ο Mabagala (2015) υποστήριξε ότι η συμμόρφωση στους κώδικες ηθικής από τους εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής της Τανζανίας δεν έχει διερευνηθεί σε σημαντικό βαθμό και για αυτό πραγματοποίησε μια περιγραφική έρευνα πάνω στο συγκεκριμένο αντικείμενο με τη χρήση ερωτηματολογίου σε δείγμα 720 μαθητών που συμμετείχαν στο μάθημα της φυσικής αγωγής. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως οι μαθητές της Τανζανίας αντιλαμβάνονται ότι οι εκπαιδευτικοί τους διατηρούν υψηλό επίπεδο συμμόρφωσης στους κώδικες ηθικής. Επιπροσθέτως, συσχετίστηκε θετικά το επίπεδο της μόρφωσης των μαθητών με τον βαθμό αντίληψης σχετικά το υψηλότερο επίπεδο συμμόρφωσης των εκπαιδευτικών. Ο Mabagala (2015) ανέφερε πως δεν χρειάζεται η αναβάθμιση των προγραμμάτων φυσικής αγωγής στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση της Τανζανίας, αλλά μελέτη για τη διερεύνηση ανήθικων συμπεριφορών ανάμεσα στις σχέσεις μαθητών και εκπαιδευτικών στα πλαίσια σχολικών αγώνων.

Σε άλλη έρευνά του ο Mabagala (2014) ανέφερε ότι οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής αντιμετωπίζουν συχνά ηθικά διλήμματα καθώς το μάθημα της φυσικής αγωγής περιλαμβάνει στενές αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να καθοδηγούνται από έναν επαγγελματικό κώδικα ηθικής και συμπεριφοράς. Ωστόσο, η συμμόρφωση με τον επαγγελματικό

κώδικα δεοντολογίας και συμπεριφοράς μπορεί να διαφέρει ανάλογα με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών, του μορφωτικού τους επιπέδου, το φύλο τους, την οικογενειακή τους κατάσταση και την διδακτική τους εμπειρία. Η συγκεκριμένη μελέτη του Mabagala (2014) διερεύνησε την επίδραση των δημογραφικών χαρακτηριστικών στοιχείων των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής σχετικά με τη συμμόρφωση με τον επαγγελματικό κώδικα ηθικής και συμπεριφοράς στην Τανζανία.

Η έρευνα στην μεθοδολογία της ήταν ποσοτική και συμμετείχαν σε αυτή 52 εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ότι η ηλικία, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση και η διδακτική εμπειρία δεν συσχετίστηκαν θετικά με τη συμμόρφωση με τον κώδικα ηθικής και συμπεριφοράς. Αντίθετα σημαντικές διαφορές εντοπίστηκαν σε όλα τα μορφωτικά επίπεδα των εκπαιδευτικών. Συμπερασματικά, το επίπεδο εκπαίδευσης διαδραματίζει καθοριστικό παράγοντα για τη συμμόρφωση με τον επαγγελματικό κώδικα δεοντολογίας και συμπεριφοράς. Ο ερευνητής συνέστησε ότι υπάρχει ανάγκη ενίσχυσης των μαθημάτων επαγγελματικής ανάπτυξης για τους εκπαιδευτικούς ενώ θα πρέπει να γίνει νέα μελέτη για την κατανόηση της επιρροής των θεσμικών μεταβλητών στη συμμόρφωση των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής στην επαγγελματική δεοντολογία και συμπεριφορά.

Ακόμη ο Mabagala σε συνεργασία με τους Mwishukha, Mwangi και Muindi (2013) διερεύνησε τη γνώση των εκπαιδευτικών για την ηθική στην Τανζανία. Η έρευνα διερεύνησε το πόσο οι εκπαιδευτικοί είχαν τις απαραίτητες γνώσεις ηθικής ή αυτές οι γνώσεις διέφεραν ανάλογα με τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά. Η συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποίησε την περιγραφική στατιστική με δείγμα μαθητές σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Τανζανία. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής είχαν υψηλή γνώση σε θέματα ηθικής, ωστόσο διέφερε σημαντικά με το επίπεδο μόρφωσης και το βαθμό εκπαιδευτικού. Δεν παρατηρήθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στη γνώση της ηθικής και την ηλικία, το φύλο, την οικογενειακή κατάσταση, την

εμπειρία των εκπαιδευτικών και την τοποθεσία. Τέλος, διαπιστώθηκε η ανάγκη της ενδυνάμωσης της επαγγελματικής ηθικής στους εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ενώ προτάθηκε ως μελλοντική έρευνα η διερεύνηση του επιπέδου συμμόρφωσης της ηθικής στους εκπαιδευτικούς της φυσικής αγωγής.

Οι Rus και Radu (2014) στη μελέτη τους επισημαίνουν πως η ηθική αγωγή πρέπει να αποτελεί κεντρικό στοιχείο της γενικής εκπαίδευσης δεδομένου ότι οδηγεί στην ανάπτυξη ηθικής συνείδησης και συμπεριφοράς. Στη χώρα τους, το σχολείο είναι υποχρεωμένο να διαμορφώσει ηθικά και κοινωνικά τους μαθητές του ενώ η φυσική αγωγή θεωρείται ιδανική για την πραγματοποίηση αυτού του σκοπού. Για να αποδειχθεί το παραπάνω οι μελετητές πήραν συνέντευξη από 148 εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής. Η ανάλυση των συνεντεύξεων ανέδειξε τη συμμόρφωση των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής με το πρόγραμμα σπουδών και την υποχρέωση να αναπτύξουν τόσο τις ηθικές όσο και τις κοινωνικές δεξιότητες των μαθητών τους. Συμπερασματικά το μάθημα της φυσικής αγωγής είναι ικανό να συμβάλει στη μεταλαμπάδευση ηθικών και κοινωνικών αξιών αναπτύσσοντας ηθικά τις προσωπικότητες των παιδιών.

Ο Ozbek (2013) ανέφερε ότι η ηθική συζητά τις υποκείμενες ιδέες εξετάζοντας τις συμπεριφορές μας. Η ηθική στην εκπαίδευση αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην ηθική λήψη αποφάσεων και οι κανόνες και οι δεξιότητες επίλυσης διλημμάτων είναι αποτελεσματικές. Στόχος, λοιπόν της έρευνάς του αποτέλεσε η διερεύνηση του τύπου ανάλυσης επαγγελματικών ηθικών διλημάτων των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Πραγματοποιήθηκε μελέτη περίπτωσης για τη συλλογή των δεδομένων σε 44 εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής που συμμετείχαν εθελοντικά στην έρευνα.

Το εργαλείο συλλογής δεδομένων περιλάμβανε τέσσερις περιπτωσιολογικές μελέτες που περιλάμβαναν ηθικά διλήμματα που οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής μπορεί να αντιμετωπίζουν συχνότερα στο σχολείο και στην τάξη, ενώ για την ανάλυση των δεδομένων, χρησιμοποιήθηκε η τεχνική ανάλυσης περιεχομένου. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν ότι στις τρεις περιπτωσιολογικές μελέτες όπου οι

εκπαιδευτικοί κάνουν ηθική ανάλυση, οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες σεβάστηκαν τις αρχές επαγγελματικής δεοντολογίας. Ωστόσο, στην τέταρτη μελέτη περίπτωσης, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί έδωσαν ακατάλληλες αποφάσεις σχετικά με την ουδετερότητα, την αποτελεσματική χρήση των πόρων, την αλήθεια και τις έντιμες αρχές. Συμπερασματικά, για τους εκπαιδευτικούς που αντιμετωπίζουν ηθικά διλήμματα, θα πρέπει να αναπτυχθούν κατάλληλα καθοδηγητικά προγράμματα κατάρτισης σε θέματα ηθικής με στόχο την κατανόηση των ηθικών επιλογών τους.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως οι εκπαιδευτικές πολιτικές και τα προγράμματα σπουδών σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες προωθούν την κοινωνική και ηθική ανάπτυξη των νέων ως διαθεματικό στόχο και τοποθετούν αυτόν τον στόχο στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Όλα τα μαθήματα, συμπεριλαμβανομένης της φυσικής αγωγής θα πρέπει να συμβάλλουν στην κοινωνική και ηθική ανάπτυξη των μαθητών. Διάφοροι ερευνητές υποστήριξαν ότι η σωματική άσκηση και οι εκπαιδευτικοί της φυσικής αγωγής διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην κοινωνική και ηθική ανάπτυξη των παιδιών. Ωστόσο, υπάρχουν ελάχιστα επιστημονικά στοιχεία που να υποστηρίζουν τη θετική συμβολή της φυσικής αγωγής στην εξέλιξη αυτή.

Οι ερευνητές κατανοούν επίσης το κοινωνικό και ηθικό τομέα με διάφορους τρόπους αλλά ελάχιστα είναι τα στοιχεία για το πως σκέφτονται οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί για τις ευθύνες τους όσον αφορά την ηθική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών τους. Σκοπός, λοιπόν της έρευνας των Jacobs, Knoppers και Webb (2013) αποτέλεσε η διερεύνηση το κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί τείνουν να εκπαιδεύονται επίσημα στη διδακτική της ηθικής ανάπτυξης και αν το πρόγραμμα φυσικής αγωγής δίνει κατευθυντήριες γραμμές που καθορίζουν την κοινωνική και ηθική ανάπτυξη των μαθητών. Συνολικά στην ποιοτική έρευνα συμμετείχαν 158 εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής από την Ολλανδία. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν σε τρεις φάσεις. Η πρώτη φάση ήταν διερευνητική και περιλάμβανε 8 συνεντεύξεις με εις βάθος ανάλυση και τα αποτελέσματα χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή ενός ερωτηματολογίου ανοιχτού τύπου, στο οποίο απάντησαν 55 συμμετέχοντες.

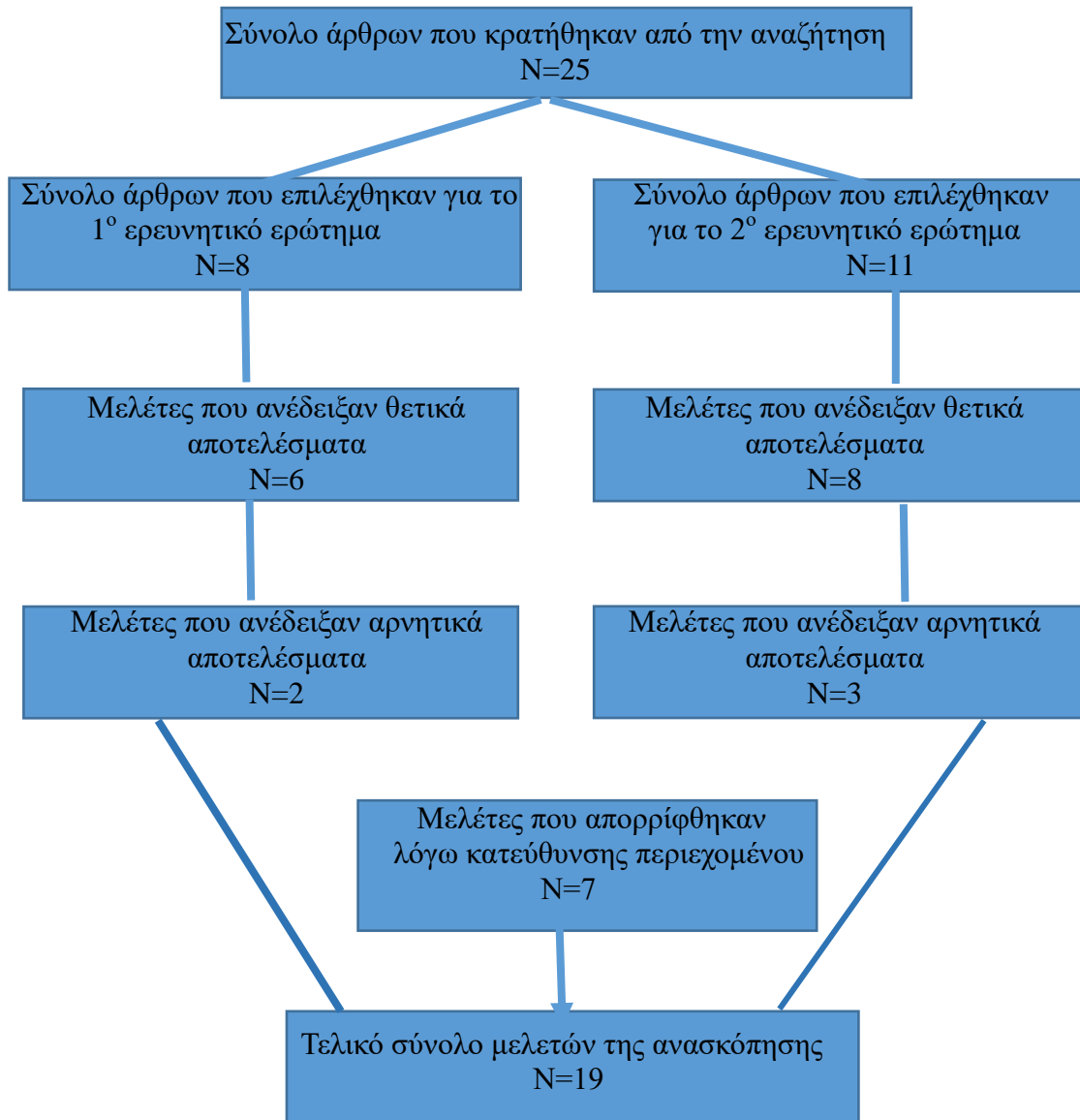
Στην τρίτη και τελευταία φάση, πραγματοποιήθηκαν 65 εις βάθος συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής για τη διερεύνηση των περαιτέρω θεμάτων που προέκυψαν. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας ανέδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής εργάστηκαν ενεργά για να συμβάλλουν στην κοινωνική και ηθική ανάπτυξη των μαθητών τους, διδάσκοντας και παρακολουθώντας δεξιότητες κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

III. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας αξιοποιήθηκε η μέθοδος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Πιο συγκεκριμένα εκτελέστηκε αναζήτηση στην ηλεκτρονική βάση δεδομένων Google Scholar, από όπου προέκυψαν 15300 αποτελέσματα. Από τη μελέτη των περιλήψεων των άρθρων κρατήθηκαν 25 άρθρα ως συναφείς με τα ερευνητικά ερωτήματα, γραμμένα στην αγγλική γλώσσα και δημοσιευμένα το χρονικό διάστημα 2010-2020. Κατά την αναζήτηση των άρθρων χρησιμοποιήθηκαν συνδυαστικά οι εξής λέξεις κλειδιά: morality, ethics, team sports, physical education.

Οι μελέτες που εντοπίστηκαν στην αναζήτηση παρατίθενται στο Σχήμα 4.1. Όπως φαίνεται στο σχήμα από τα 25 άρθρα που προέκυψαν από την αναζήτηση επιλέχθηκαν τελικώς 19. Από αυτά τα 19 άρθρα τα 9 αφορούσαν τη συμβολής της φυσικής αγωγής στη διδασκαλία τη ηθικής των παιδιών και τα 11 τις γνώσεις και τη διδασκαλία της ηθικής από τους εκπαιδευτικούς της φυσικής αγωγής. Από τα πρώτα 8 άρθρα, τα 6 ανέδειξαν θετικά αποτελέσματα και τα 2 αρνητικά αποτελέσματα. Ακολούθως από τα εναπομείναντα 11 άρθρα, τα 8 ανέδειξαν θετικά αποτελέσματα και τα 3 αρνητικά αποτελέσματα.

Η κατανομή των άρθρων που συμπεριλήφθηκαν στη μελέτη είχε ως εξής ανά έτος: για το 2023 (1) άρθρο, για το 2021 (1) άρθρο, για το 2020 (1) άρθρο, για το 2019 (1) άρθρο, για το 2018 (1) άρθρο, για το 2017 (4) άρθρα, για το 2016 (1) άρθρο, για το 2015 (2) άρθρα, για το 2014 (2) άρθρα, για το 2013 (4) άρθρα και για το 2012 (1) άρθρο. Η κατανομή ανά έτος δημοσίευσης και οι μεταβλητές που εξετάστηκαν σε κάθε άρθρο παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.1.

Σχήμα 3.1. Διάγραμμα βιβλιογραφικής ανασκόπησης

Πίνακας 3.1. Κατανομή ανά έτος δημοσίευσης και είδος ερευνητικού σχεδιασμού

Μεταβλητές	Έτος	Είδος
ΦΑ, ηθική & συμπεριφορά	2012	Ποσοτική
ΦΑ & ηθικά διλήμματα	2013	Ποιοτική
Γνώσεις ΕΦΑ & κώδικας ηθικής	2013	Ποσοτική
ΦΑ, ηθικές & κοινωνικές δεξιότητες	2013	Ποιοτική
ΦΑ & ηθική	2013	Ποιοτική
ΕΦΑ, κώδικας συμπεριφοράς	2014	Ποιοτική
ΕΦΑ & κώδικας ηθικής	2014	Ποιοτική
Ηθική & σχολικός αθλητισμός	2015	Ποσοτική
ΦΑ, αθλητική συμπεριφορά & σεβασμός	2016	Ποσοτική
ΦΑ, ευγενή άμιλα, βία & ενσυναίσθηση	2017	Ποσοτική
Ευγενής άμιλα, ηθική & πολιτισμός	2017	Ποσοτική
ΦΑ & ευγενής άμιλα	2017	Ποσοτική
ΦΑ, αθλητική συμπεριφορά & ηθική	2018	Ποσοτική
Αθλητική εκπαίδευση & ηθική	2019	Ποσοτική
ΦΑ & ευγενής άμιλα	2020	Ποσοτική
ΦΑ & ευγενής άμιλα	2021	Ποιοτική
Τζούντο, ηθικές αξίες	2023	Ποσοτική

IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Από τον σχεδιασμό που περιγράφεται σε κάθε έρευνα προέκυψε ότι το μάθημα της φυσικής αγωγής παράγει το κατάλληλο περιβάλλον για την προώθηση και τη διδασκαλία των ηθικών αξιών μέσω των σχολικών αθλημάτων. Βέβαια για να επιτευχθεί αυτό πρέπει ο εκπαιδευτικός φυσικής αγωγής να είναι γνώστης του κώδικα ηθικής και δεοντολογίας αλλά ταυτόχρονα να γνωρίζει και σύγχρονες πρακτικές και μεθόδους προκειμένου να διδάξει αποτελεσματικά την ηθική στους μαθητές.

Μέσα από πολλές τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές έρευνες που συγκεντρώθηκαν στην παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση φάνηκε πως το μάθημα της φυσικής αγωγής μπορεί να αναπτύξει το ηθικό πνεύμα προάγοντας ηθικές συμπεριφορές. Οι ποσοτικές μελέτες για να εξάγουν τα συμπεράσματά τους στηρίχθηκαν στις αναλύσεις ερωτηματολογίων που είτε συμπληρώθηκαν από μαθητές είτε από εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής.

Ξεκινώντας με την αναφορά στις ποσοτικές μελέτες, 148 μαθητές γυμνασίου δήλωσαν πως μέσω των αθλητικών δραστηριοτήτων διδάσκονται και κατακτούνται οι ηθικές συμπεριφορές τονίζοντας πως ο αθλητισμός συνδέεται άρρηκτα με την ευγενή άμιλλα (Burgueno και Medina-Causabon, 2020). Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξαν και οι Κοκ και Yeniceri (2017) μέσω των ερωτηματολογίων που δόθηκαν σε 505 μαθητές γυμνασίου. Ωστόσο στη συγκεκριμένη μελέτη καταγράφηκαν διαφορές ως προς το φύλο και το άθλημα σχετικά με τις ηθικές συμπεριφορές. Πιο συγκεκριμένα τα κορίτσια υιοθετούσαν ευκολότερα ηθικές συμπεριφορές σε σύγκριση με τα αγόρια ενώ το ίδιο παρατηρήθηκε και στη συμμετοχή σε αθλήματα χωρίς έντονη σωματική επαφή έναντι των αθλημάτων με σωματική επαφή.

Επίσης διαφορές ανά φύλο και άθλημα εντοπίστηκε και στην μελέτη των Κοκ και Karabudak (2017), στην οποία ωστόσο προστίθεται και ο τύπος του σχολείου. Οι μελετητές ερμηνεύοντας τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων που δόθηκαν σε 609 μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανέδειξαν πως η φυσική αγωγή

αναπτύσσει την ηθική και την κουλτούρα των παιδιών. Ακόμη ο Κορ (2017) στη μελέτη του κατέγραψε πως η φυσική αγωγή μπορεί να μειώσει τις βίαιες συμπεριφορές και να αναπτύξει την ενσυναίσθηση των μαθητών, όπως φάνηκε από την εξέταση 919 μαθητών δημοτικού.

Αρνητικά αποτελέσματα σχετικά με την ηθική των μαθητών σημειώθηκαν στην έρευνα των Bronikowska et al. (2019), όπου 251 φοιτητές φυσικής αγωγής δήλωσαν πως οι μαθητές έχουν χαμηλό επίπεδο ηθικής και κρίνεται αναγκαία η αλλαγή του προγράμματος φυσικής αγωγής. Επίσης στην ποσοτική έρευνα των Esentürk, İlhan, και Celik (2015) φάνηκε πως η ηλικία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη ηθικών αθλητικών συμπεριφορών στο μάθημα της φυσικής αγωγής, γεγονός που διαπιστώθηκε από τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων από 231 μαθητές γυμνασίου.

Στη συνέχεια σε δύο διαφορετικές μελέτες, μία ποσοτική σε 52 εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής και μία ποιοτική σε 158 εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής, οι μελετητές επισήμαναν πως οι δραστηριότητες που εκτελούνται στο μάθημα της φυσικής αγωγής μπορούν να αναπτύξουν τις ηθικές και τις κοινωνικές αξίες των παιδιών, όπως πιστεύουν οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής που συμμετείχαν στις μελέτες (Magabala, 2014; Jacobs et al., 2013).

Στη συνέχεια εντοπίστηκαν άλλες τρεις ποιοτικές μελέτες που έχουν διεξαχθεί σχετικά με τη διδασκαλία της ηθικής μέσω της φυσικής αγωγής. Αναλυτικότερα μέσα από συνεντεύξεις σε εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής διαπιστώθηκε πως το τζούντο μπορεί να αναπτύξει τις ηθικές αξίες των παιδιών (Nolte και Roux, 2023) αλλά και γενικότερα η φυσική αγωγή όταν στοχεύει στην ηθική ανάπτυξη των μαθητών μπορεί να καταφέρει να επιτύχει αυτόν τον στόχο (Rus και Radu, 2014; Barker et al., 2013). Ωστόσο στη ποσοτική μελέτη του Giray (2021) οι 20 μαθητές δεν παρουσίασαν ηθικές συμπεριφορές με αποτέλεσμα οι ερευνητές να τονίσουν την ανάγκη για προώθηση του αθλητικού πνεύματος από τη μεριά των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής και των προπονητών.

Όσον αφορά τη συμμόρφωση των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής με τον κώδικα ηθικής και δεοντολογίας, σε 4 ποσοτικές μελέτες καταγράφηκε πως οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής που συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια είχαν επαρκείς γνώσεις σχετικά με τον κώδικα (Ibrahim, 2016; Magabala, 2015; Magabala et al., 2013; Magabala et al., 2012). Μία μόνο ποιοτική μελέτη εντοπίστηκε στην οποία 52 μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης δήλωσαν πως η εκπαιδευτριά τους δε τους δίδαξε αποτελεσματικά τις ηθικές συμπεριφορές. Επομένως η ηθική ανάπτυξη δεν είναι αυτόματη (Schwamberger και Curtner-Smith, 2018) αλλά πρέπει να χρησιμοποιούνται οι κατάλληλες στρατηγικές ανάπτυξης ήθους όπως δηλώνεται στην έρευνα των που έγινε σε 27 εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής και σε 837 μαθητές γυμνασίου (Botler et al., 2017).

Τέλος μέσω της ποιοτικής μελέτης του Ozbek (2013) αναδείχθηκε η ανάγκη δημιουργίας προγραμμάτων εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής για την ορθή αντιμετώπιση των ηθικών διλημάτων που δήλωσαν πως αντιμετωπίζουν οι 44 συνεντευξιζόμενοι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής. Όσον αφορά τον ερευνητικό σκοπό των μελετών, η κατανομή των ερευνών παρουσιάζεται αναλυτικά στον Πίνακα 4.1.

Πίνακας 4.1. Κατάταξη μελετών ανάλογα με τον ερευνητικό σκοπό

Σκοπός	ΑΡΙΘΜΟΣ	%
Τζούντο και προώθηση αξιών	1	5,3
Ηθικά διλήματα εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής	2	10,5
Σχέση μαθήματος φυσικής αγωγής και αθλητικών συμπεριφορών	3	15,8
Φυσική αγωγή και ηθική διάσταση	3	15,8
Αθλητική εκπαίδευση και ευγενή άμιλλα	3	15,8
Εφαρμογή και γνώσεις ηθικής από του εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής	7	36,8

Ειδικότερα, όσον αφορά στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα που αφορά την συμβολή της διδασκαλίας της ηθικής στη βελτίωση των συμπεριφορών των μαθητών κατά την εκτέλεση των σχολικών αθλημάτων σε 6 μελέτες αναφέρεται πως η φυσική αγωγή αποτελεί μια αποτελεσματική μέθοδο για την προώθηση και την ανάπτυξη των ηθικών και των κοινωνικών αξιών στους μαθητές των σχολείων.

Οι συγγραφείς - ερευνητές αναφέρονται στην ηθική ανάπτυξη της συμπεριφοράς των μαθητών μέσω διαφόρων αθλητικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια του μαθήματος της φυσικής αγωγής. Αυτό παρατηρείται ειδικότερα στις έρευνες των Burgueno και Medina-Casaubon (2020), Barker et al. (2013), Κορ (2017), Κορ και Karabudak (2017), Κορ και Yeniçeri (2017) και Nolte και Roux (2023).

Η διδασκαλία της ηθικής θα πρέπει να προάγεται στο χώρο του σχολείου, όπου τα παιδιά περνούν τις περισσότερες ώρες της μέρας τους και αρκετά χρόνια από τη ζωή τους ενώ το μάθημα της φυσικής αγωγής θεωρείται καρποφόρο για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Σύμφωνα με τους Burgueno και Medina-Casaubon (2020) στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση τα παιδιά πρέπει να μαθαίνουν για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις κοινωνικές αξίες ώστε να προετοιμαστούν κατάλληλα να ζήσουν σε μια δημοκρατική κοινωνία. Εξάλλου το σχολείο αποτελεί το μικρόκοσμο της κοινωνίας, ότι μαθαίνουν οι μαθητές σε αυτό θα το μεταφέρουν αργότερα ως ενήλικες στην καθημερινή τους ζωή. Επομένως είναι καθήκον του σχολείου να συμβάλει στην ανάπτυξη ηθικών προσωπικοτήτων που να σέβονται τους γύρω τους και να τους συμπεριφέρονται με τον πρέποντα τρόπο.

Επίσης στην έρευνα των Jacobs et al. (2013) αναφέρεται πως οι εκπαιδευτικές πολιτικές και τα προγράμματα σπουδών σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες προωθούν την κοινωνική και ηθική ανάπτυξη των νέων ως διαθεματικό στόχο και τοποθετούν αυτόν τον στόχο στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Όλα τα μαθήματα, συμπεριλαμβανομένης της φυσικής αγωγής θα πρέπει να συμβάλλουν στην κοινωνική και ηθική ανάπτυξη των μαθητών.

Ειδικά στη σύγχρονη εποχή παρατηρείται έξαρση των περιστατικών ανέντιμου παιχνιδιού και της βίας σε αθλητικά περιβάλλοντα, όπως είναι τα γήπεδα, και για να αντιμετωπιστεί αυτό πρέπει να ξεκινήσει η εκπαίδευση από το χώρο του σχολείου και το κατάλληλο περιβάλλον εντοπίζεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος της φυσικής αγωγής. Μέσω της φυσικής αγωγής μπορεί να επιτευχθεί η ευαισθητοποίηση των μελλοντικών αθλητών, προπονητών και θεατών και να κατακτηθούν αξίες και αρετές όπως είναι η δικαιοσύνη, ο αυτοέλεγχος, το θάρρος, η επιμονή και ο σεβασμός (Κορ, 2017). Η φυσική αγωγή λόγω της φύσης της μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη των ηθικών και κοινωνικών αξιών λόγω των διαπροσωπικών και των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των μαθητών (Burgueno και Medina-Casaubon, 2020).

Η διδασκαλία της ηθικής μπορεί να επιδράσει θετικά στην ανάπτυξη της συμπεριφοράς των μαθητών και να συμβάλει μετέπειτα στην ανάπτυξη έντιμων πολιτών. Είναι ωφέλιμο όσον δυνατόν γρηγορότερα τα παιδιά να βιώνουν ηθικές συμπεριφορές και να καταλαβαίνουν τι σημαίνει ηθική συμπεριφορά. Για να συμβεί αυτό πρέπει μέσα στο χώρο του σχολείου τα παιδιά να διδάσκονται την ηθική ώστε να αρχίζουν να την υιοθετούν στη ζωή τους και την καθημερινότητά τους. Αυτό πρέπει να συμβαίνει σε ηλικίες που τα παιδιά είναι εύπλαστα και χτίζουν το χαρακτήρα τους και δεν είναι προσκολλημένα σε συγκεκριμένα πράγματα, όπως οι ενήλικες.

Διδασκόμενοι, λοιπόν, τους ηθικούς κανόνες και τις αξίες οι μαθητές θα μάθουν να ξεχωρίζουν και να κατηγοριοποιούν τις ηθικές από τις ανήθικες πράξεις, θα ξέρουν τι συναισθήματα προκαλεί καθεμιά από αυτές και ποιες είναι και οι συνέπειές τους. Εξάλλου έχει αποδειχθεί πως η ηθική εκπαίδευση των μαθητών αυξάνει το σεβασμό, την αποδοχή και την τήρηση των κανόνων σε σύγκριση με τους μαθητές που δεν έλαβαν ηθική εκπαίδευση (Burgueno και Medina-Casaubon, 2020). Άρα η συμπεριφορά μπορεί να αλλάξει μέσω της διδασκαλίας της ηθικής προς το καλύτερο. Με αυτόν τον τρόπο δύναται να ελαχιστοποιηθούν οι μη αποδεχτές, βίαιες και υβριστικές συμπεριφορές που περιθωριοποιούν ορισμένα άτομα και να πολλαπλασιαστούν οι ευγενικές, θετικές και ηθικές συμπεριφορές.

Αν τα παιδιά εκπαιδεύονται στο ηθικό σταδιακά θα το ενσωματώνουν και θα το χρησιμοποιούν στην καθημερινότητά τους και εκτός του σχολικού περιβάλλοντος. Αυτό θα συμβάλει στην ολιστική δημιουργία ισχυρών προσωπικοτήτων που ξέρουν να χάνουν και όχι μόνο να κερδίζουν, να σέβονται τους κανόνες, τους ανωτέρους και τους γύρω τους όπως και να συνεργάζονται αρμονικά με τους υπόλοιπους για την επίτευξη κοινών στόχων. Μέσα σε αυτό το θετικό και καρποφόρο κλίμα τα παιδιά συνεχώς θα βελτιώνονται βοηθώντας ο ένας τον άλλο, ξεπερνώντας τις αδυναμίες τους και αναδεικνύοντας τα θετικά τους, χωρίς να ντρέπονται και να διστάζουν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που δεν είναι ακόμη καλοί.

Στην έρευνα των Burgueno και Medina-Casaubon (2020) αναδείχθηκε πως μέσω της ηθικής εκπαίδευσης των μαθητών κατά τη διάρκεια του μαθήματος της φυσικής αγωγής στο σχολείο παρουσιάστηκαν σημαντικές επιδράσεις δείχνοντας αύξηση του επιπέδου σεβασμού των κοινωνικών συμβάσεων, του σεβασμού των κανόνων και των διαιτητών και της πλήρους δέσμευσης του σεβασμού για τους αντιπάλους.

Ωστόσο παρατηρούνται διαφορές ως προς την υιοθέτηση αρνητικών και θετικών αρνητικών συμπεριφορών ανάλογα με τον τύπο του σχολείου . Για παράδειγμα στη μελέτη των Κορ και Karabudak (2017) οι μαθητές των γενικών σχολείων δευτεροβάθμια εκπαίδευσης είχαν καλύτερη αθλητική συμπεριφορά και απέφευγαν τις εμπλοκές με αρνητικές συμπεριφορές σε σύγκριση με τους μαθητές των θρησκευτικών επαγγελματικών σχολείων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Επίσης το γυναικείο φύλο ήταν πιο συγκρατημένο στην έκφραση αντιδράσεων και διαχειριζόταν σε καλύτερο βαθμό την ήττα από ότι το ανδρικό φύλο.

Επιπροσθέτως οι Κορ και Yeniçeri (2017) μέσα από την έρευνά τους κατέληξαν στο συμπέρασμα πως οι συμπεριφορές της ηθικής διέφεραν ως προς το φύλο των μαθητών, τη βαθμολογία τους στα σχολικά μαθήματα και το είδος του αθλήματος που λάμβαναν μέρος ενώ αρνητική συσχέτιση παρατηρήθηκε ανάμεσα στις συμπεριφορές της ηθικής και στο οικονομικό εισόδημα της οικογένειας. Μέσω της έρευνας αναδείχθηκε ότι ο σεβασμός αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα για την ηθική συμπεριφορά των μαθητών ενώ το γυναικείο φύλο, οι μαθητές με υψηλότερες

σχολικές επιδόσεις και οι μαθητές που ενδιαφέρονταν για τα αθλήματα χωρίς σωματική επαφή σημείωσαν υψηλότερες τιμές στην κλίμακα αξιολόγησης του σεβασμού.

Οι μαθητές κατά τη διάρκεια του μαθήματος της φυσικής αγωγής μέσω των σχολικών αθλημάτων αντιτίθεται στις βίαιες συμπεριφορές και υιοθετούν ειρηνικότερες συμπεριφορές, σεβόμενοι ο ένας τον άλλο. Δηλαδή μέσω των σχολικών αθλημάτων οι μαθητές αναπτύσσουν την ικανότητα της ενσυναίσθησης, της αποδοχής και του σεβασμού προς τους αντιπάλους. Όπως για παράδειγμα στην καλαθοσφαίριση, οι μαθητές μαθαίνουν να σέβονται τους κανόνες, να παίζουν δίκαια, να αποδέχονται τόσο τη νίκη όσο και την ήττα και να συγχαίρουν τους αντιπάλους. Γενικότερα μαθαίνουν να λειτουργούν σαν ομάδα, να βοηθάνε και να υποστηρίζουν ο ένας τον άλλο αλλά και να αποδέχονται και να ξεπερνούν τις δύσκολες στιγμές μέσω της αλληλοϋποστήριξης κι όχι της χρήσης βίαιων ή υβριστικών συμπεριφορών (Burgueno και Medina-Casaubon, 2020).

Το ίδιο επιβεβαιώνει και ο Κορ (2017) στην έρευνά του καθώς διερεύνησε τη σχέση ανάμεσα στις ηθικές συμπεριφορές που αναπτύσσονται στο μάθημα της φυσικής αγωγής, της τάσης για βία και της ικανότητας ενσυναίσθησης των μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα οι ηθικές συμπεριφορές στο μάθημα φυσικής αγωγής παρουσίασαν μια σημαντική αρνητική σχέση με την τάση για βία και μια σημαντικά θετική σχέση με την ικανότητα της ενσυναίσθησης. Αναλυτικότερα οι μαθητές έμαθαν να διαχειρίζονται την ήττα χωρίς να χρειάζεται να χειροδικήσουν ενώ αποφεύγονταν και οι άδικες πράξεις κατά την διάρκεια των παιχνιδιών. Ακόμη δημιουργήθηκε ένα θετικό και ομαδικό κλίμα μεταξύ των μαθητών, ενθαρρύνοντας ο ένας τον άλλο χωρίς να ρίχνουν τις ευθύνες και να κατηγορούν τους συμπαίκτες-συμμαθητές τους σε ατυχές στιγμές, που μπορεί να κόστισαν ακόμη και τη νίκη.

Επιπλέον οι μαθητές αναλαμβάνοντας ηγετικούς ρόλους και ευθύνες αναπτύσσουν την υπευθυνότητα. Μαθαίνουν να είναι υπεύθυνοι για τις πράξεις τους και να δέχονται τις συνέπειες αυτών. Προσπαθούν να είναι δίκαιοι και να συμπεριφέρονται

με σεβασμό και ισότητα σε όλους τους συμμαθητές τους ενώ όλοι προσπαθούν να συμμετέχουν ενεργά με το δικό τους τρόπο σε όλες τις δραστηριότητες. Έτσι αυξάνεται η συμμετοχή και όλοι οι μαθητές μπορούν να επωφεληθούν από τις θετικές επιδράσεις του αθλητισμού στη σωματική, φυσική, γνωστική και ψυχολογική τους υγεία. Επομένως η φυσική δραστηριότητα, όπως το τζούντο συμβάλλει στην ανάπτυξη των ηθικών αξιών, των φυσικών χαρακτηριστικών, των γνωστικών και των ψυχοκινητικών δεξιοτήτων, της φιλοσοφίας της ομαδικότητας και της συντροφικότητας (Nolte και Roux, 2023).

Οι Nolte και Roux (2023) στην έρευνά του τονίζουν πως τα προγράμματα φυσικής αγωγής και σχολικού αθλητισμού οφείλουν να αποτελούνται από μια ολοκληρωμένη προσέγγιση προς την ολιστική ανάπτυξη των παιδιών προκειμένου αυτά να αποκτήσουν ιδιότητες και αξίες. Για αυτό, λοιπόν μέσω του μαθήματος της φυσικής αγωγής πρέπει να εκπαιδεύεται ο γνωστικός, ο ψυχοκινητικός, ο φυσικός, ο κοινωνικός αλλά και ο συναισθηματικός τομέας των μαθητών. Σύμφωνα με τους παραπάνω ερευνητές το τζούντο αποτελεί μια ιδανική αθλητική δραστηριότητα που μπορεί να ενσωματωθεί στη φυσική αγωγή και να αναπτύξει τις κινητικές και τις πνευματικές δεξιότητες των παιδιών. Ορισμένα χαρακτηριστικά που παρουσιάζονται στη μελέτη και αναπτύσσονται μέσω του τζούντο είναι η κοινότητα, η υπευθυνότητα, η ένταξη, η ισότητα, η φυσική ανάπτυξη, η ηγεσία, η γνωστική ανάπτυξη, η ενισχυμένη συμμετοχή, οι ενεργητικές, οι υγιεινές επιλογές τρόπου ζωής και η δικαιοσύνη. Άρα η φυσική δραστηριότητα του τζούντο συμβάλλει στην ανάπτυξη των ηθικών αξιών, των φυσικών χαρακτηριστικών, των γνωστικών και των ψυχοκινητικών δεξιοτήτων, της φιλοσοφίας της ομαδικότητας και της συντροφικότητας.

Ένα ακόμη σχολικό άθλημα το οποίο ερευνήθηκε από τους Burgueno και Medina-Casaubon (2020) ήταν η καλαθοσφαίριση. Μέσω της καλαθοσφαίρισης οι μαθητές βρέθηκαν αντιμέτωποι με διλήμματα δικαίου παιχνιδιού, την ανάληψη ευθυνών και ηγετικών καθηκόντων όπως και τον καθορισμό ομαδικών στόχων. Μέσα από τα τουρνουά οι μαθητές διδάχθηκαν την ευγενή άμιλλα και την ηθική αθλητική

συμπεριφορά, επομένως η καλαθοσφαίριση μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους εκπαιδευτικούς της φυσικής αγωγής για την ηθική διδασκαλία των μαθητών.

Ακόμη κάποια αθλήματα που χρησιμοποιήθηκαν για την ηθική ανάπτυξη των μαθητών ήταν οι αθλοπαιδιές, το τραμπολίνο και το χόκεϊ. Μέσω των παραπάνω δραστηριοτήτων οι μαθητές αλληλοεπίδρασαν αρμονικά και ανέπτυξαν την ομαδικότητα και τη συνεργασία. Επιπλέον ανέπτυξαν την αλληλεγγύη και την αλληλοβοήθεια ενώ όταν ένας μαθητής συμπεριφέρονταν αντιαθλητικά σταματούσε το παιχνίδι αλλά τα άλλα παιδιά δεν τον απομόνωναν αλλά αντίθετα το έντασαν στην συζήτηση και στην απόφαση της έκβασης. Έτσι δίνοντας χρόνο και χώρο στα παιδιά να τοποθετούνται κατά τη διάρκεια των μαθημάτων της φυσικής αγωγής μπορεί να αναπτυχθεί αποτελεσματικότερα η ηθική πλευρά αυτών (Barker et al., 2013).

Ειδικότερα, όσον αφορά στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα που αφορά τη συμβολή των γνώσεων των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής στην επιτυχή διδασκαλία της ηθικής στους μαθητές σε 5 μελέτες αναφέρεται πως οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής γνωρίζουν αρκετά τον κώδικα δεοντολογίας και ηθικής ενώ σε 2 πως οι εκπαιδευτικοί δε διαθέτουν ικανοποιητικές γνώσεις περί αυτού. Επίσης σε 3 μελέτες εντοπίστηκε πως το επίπεδο μόρφωσης του εκπαιδευτικού σχετίζεται με την υψηλή συμμόρφωση στον κώδικα ηθικής και δεοντολογίας ενώ με αυτόν δε συσχετίζονται η ηλικία, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση και η διδακτική εμπειρία (Magabala, 2014; Magabala et al., 2013; Magabala et al., 2012). Επομένως όσο μεγαλύτερο το μορφωτικό επίπεδο του εκπαιδευτικού, τόσο μεγαλύτερη η συμμόρφωσή του με τον κώδικα ηθικής και δεοντολογίας άρα και αποτελεσματικότερη η διδασκαλία της ηθικής στους μαθητές.

Οι συγγραφείς - ερευνητές αναφέρουν πως οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής έχουν επαρκείς γνώσεις σχετικά με τον κώδικα δεοντολογίας και ηθικής. Αυτό παρατηρείται ειδικότερα στις έρευνες των Magabala et al. (2012), Magabala et al. (2013), Rus και Radu (2014), Magabala (2015) και Botler et al. (2017).

Ξεκινώντας με την έρευνα των Mabagala et al. (2012) φαίνεται πως οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά συμμόρφωσης με τον κώδικα δεοντολογίας και ηθικής. Επιπλέον διαπιστώθηκε πως τα επίπεδα της συμμόρφωσης δεν επηρεάζονται σημαντικά από την ηλικία, το φύλο και την οικογενειακή κατάσταση. Ωστόσο, βρέθηκε να επηρεάζονται από την τοποθεσία αλλά και τον τύπο των σχολικών μονάδων. Γενικότερα οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής διαθέτουν επαρκείς γνώσεις ηθικής ενώ το επίπεδο μόρφωσης και θρησκευίας είναι καθοριστικοί παράγοντες. Στα ίδια αποτελέσματα κατέληξε και η έρευνα του Mabagala (2015), λίγα χρόνια αργότερα, όπου βρέθηκε πως οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής της Τανζανίας διατηρούσαν υψηλό το επίπεδο συμμόρφωσης με τους κώδικες της ηθικής.

Βέβαια η ερευνητική ομάδα του Mabagala et al. (2013) διαπίστωσε πως οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής είχαν μεν τις απαραίτητες γνώσεις ηθικής αλλά αυτές οι γνώσεις διέφεραν δε ανάλογα με τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά. Πιο συγκεκριμένα οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής που κατείχαν υψηλή γνώση σε θέματα ηθικής είχαν μεγαλύτερο επίπεδο μόρφωσης και βαθμό εκπαιδευτικού. Ωστόσο δε σημειώθηκε στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στη γνώση της ηθικής και την ηλικία, το φύλο, την οικογενειακή κατάσταση, την εμπειρία των εκπαιδευτικών και την τοποθεσία.

Στα ίδια συμπεράσματα κατέληξε και το 2014 ο Mabagala (2014) τονίζοντας πως επειδή οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής αντιμετωπίζουν συχνά ηθικά διλήμματα πρέπει να καθοδηγούνται από έναν επαγγελματικό κώδικα ηθικής και συμπεριφοράς. Ωστόσο, η συμμόρφωση με τον επαγγελματικό κώδικα δεοντολογίας και συμπεριφοράς διαφέρει ανάλογα με το μορφωτικό τους επίπεδο των εκπαιδευτικών δεδομένου ότι οι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερο μορφωτικό υπόβαθρο υιοθετούσαν ευκολότερα ηθικές πρακτικές. Από την άλλη το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση και η διδακτική εμπειρία δεν συσχετίστηκαν με τη συμμόρφωση με τον κώδικα ηθικής και συμπεριφοράς. Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό πως το επίπεδο εκπαίδευσης

διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για τη συμμόρφωση με τον επαγγελματικό κώδικα δεοντολογίας και συμπεριφοράς.

Οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να διδάξουν την ηθική και αυτό φαίνεται και από την έρευνα των Schwamberger και Curtner-Smith (2019) όπου διερευνήθηκε κατά πόσο κατάφερε μια εκπαιδευτικό φυσικής αγωγής να προάγει την αθλητική και συνάμα ηθική συμπεριφορά κατά τη διδασκαλία της φυσικής αγωγής σε μαθητές γυμνασίου. Αν και η εκπαιδευτικός προσπάθησε να επηρεάσει την αθλητική και ηθική συμπεριφορά των μαθητών αλλά ο μέτριος προπονητικός προσανατολισμός της την οδήγησε να παρουσιάσει μια συντηρητική και αποδυναμωμένη έκδοση της αθλητικής εκπαίδευσης. Κατά συνέπεια, παρατηρήθηκε ότι οι βασικές γνωστικές δομές της εκ[παιδευτικού δεν επηρέασαν τις απόψεις των μαθητών της. Ενώ η αθλητική εκπαίδευση προσφέρει ευκαιρίες στους εκπαιδευτικούς να προωθήσουν και να αναπτύξουν την αθλητική και ηθική συμπεριφορά, η χρήση του μοντέλου χωρίς τις απαραίτητες γνώσεις του εκπαιδευτικού μπορεί να επιφέρει αρνητικό αντίκτυπο στους μαθητές.

Για την επιτυχή διδασκαλία της ηθικής πρέπει οι εκπαιδευτικοί να υιοθετήσουν θετικές στάσεις και να προσπαθούν να ενσωματώσουν πρακτικές και στρατηγικές που να συγκλίνουν προς την επιτυχή διδασκαλία αυτού του στόχου. Κάποιοι εκπαιδευτικοί για να διδάξουν την ηθική συμπεριφορά επιβραβεύουν την καλή συμπεριφορά αλλά ταυτόχρονα τιμωρούν την κακή αθλητική συμπεριφορά. Ωστόσο πολλές φορές οι μαθητές έχουν διαφορετικές αντιλήψεις για τους εκπαιδευτικούς από ότι οι εκπαιδευτικοί για τον ίδιο τους τον εαυτό και τελικώς δε καταφέρνουν να μεταλαμπαδεύσουν τις ηθικές συμπεριφορές στους μαθητές. Για αυτό το λόγο χρειάζεται οι εκπαιδευτικοί να εμπλέκονται σε νέες στρατηγικές για την ακριβή αξιολόγηση των δικών τους ηθικών συμπεριφορών στο μάθημα της φυσικής αγωγής (Botler et al., 2017).

Οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής για να προωθήσουν την ηθική στη διδασκαλία τους χρησιμοποιούν το ομαδικό παιχνίδι και αξιοποιούν τις δυνατότητες και τα προτερήματα που αυτό προσφέρει. Πιο συγκεκριμένα αξιοποιούν τη συνεργασία για

την διεκπεραίωση κοινών εργασιών. Η συνεργατική και η ομαδική προσπάθεια προάγει τον αλληλοσεβασμό, την αντιμετώπιση και την επίλυση προβλημάτων και συγκρούσεων ενώ τα παιδιά επίσης μαθαίνουν να σκέφτονται πως αισθάνονται οι άλλοι και να μπαίνουν στη θέση τους. Επιπλέον μέσα από τα ομαδικά παιχνίδια, όπως γίνεται στις αθλοπαιδιές, τα παιδιά αντιλαμβάνονται το δίκαιο παιχνίδι, λύνουν μαζί τυχόν προβλήματα και εκπαιδεύονται στο να τηρούν και να σέβονται τόσο τους κανόνες των διάφορων παιχνιδιών όσο και τους αντιπάλους. Τέλος μαθαίνουν πως δε γίνεται πάντα να κερδίζουν και διδάσκονται τρόπους να αντιμετωπίζουν τόσο τη νίκη όσο και την ήττα (Jacobs et al., 2013).

Με τα παραπάνω συμφωνεί και η έρευνα των Rus και Radu (2014) στην οποία επίσης τονίζεται πως το να δουλεύουν μαζί τα παιδιά προάγει την αποδοχή, την ευγενή άμιλλα, το ευ αγωνίζεσθαι και οδηγεί στην πραγματοποίηση ηθικών επιλογών. Ακόμη τα παιδιά μαθαίνουν να συνεργάζονται αρμονικά για την επίτευξη κοινών στόχων, να βοηθούν και να υποστηρίζουν ο ένας τον άλλο αλλά ταυτόχρονα να είναι δίκαιοι και να μην προσπαθούν να κερδίζουν με αθέμιτα μέσα. Επομένως οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής έχοντας στο νου τους αυτά επιλέγουν συχνά τα ομαδικά παιχνίδια όταν θέλουν να διδάξουν το ηθικό πνεύμα, τις κοινωνικές και τις ηθικές αξίες.

Σε παρόμοια λογική τοποθετείται και η έρευνα των Schwamberger και Curtner-Smith (2019) στην οποία για τη διδασκαλία της ηθικής εξετάστηκε η χρηστικότητα της καλαθοσφαίρισης. Ωστόσο στη συγκεκριμένη έρευνα η Lindsey, η εκπαιδευτικός της φυσικής αγωγής, δυσκολεύτηκε να επηρεάσει την αθλητική και την ηθική συμπεριφορά των μαθητών της, επειδή ο μέτριος προπονητικός προσανατολισμός της και οι ανεπαρκείς της γνώσεις την εμπόδισαν από να χρησιμοποιήσει αποτελεσματικές μεθόδους και πρακτικές για να καταφέρει να αναπτύξει την ηθική πλευρά των μαθητών της.

Η φύση του μαθήματος της φυσικής αγωγής περιλαμβάνει εκτός των άλλων μεγάλη αλληλεπίδραση ανάμεσα στους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς. Οι εκπαιδευτικοί της φυσικής αγωγής πρέπει να είναι ενήμεροι και να συμμορφώνονται

με τους επαγγελματικούς κώδικες ηθικής σε συνάρτηση με τη σχέση τους με τους μαθητές κατά τη διάρκεια της πρακτικής αλλά και της θεωρητικής άσκησης καθώς και κατά τη διάρκεια ενδοσχολικών αγώνων (Mabagala, 2015).

Σε αρκετές μελέτες τονίζεται πως για να διδάξουν αποτελεσματικά οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής τις ηθικές συμπεριφορές είναι ωφέλιμο να διοργανώνονται ενισχυτικά μαθήματα επιμόρφωσης για εκπαιδευτικούς, τα οποία όμως να δίνουν έμφαση στη διδασκαλία της ηθικής και της επαγγελματικής δεοντολογίας στο πρόγραμμα της φυσικής αγωγής (Mabagala et al., 2012). Υπάρχει ανάγκη ενίσχυσης των μαθημάτων επαγγελματικής ανάπτυξης για τους εκπαιδευτικούς ενώ θα πρέπει να γίνει νέα μελέτη για την κατανόηση της επιρροής των θεσμικών μεταβλητών στη συμμόρφωση των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής στην επαγγελματική δεοντολογία και τη συμπεριφορά (Mabagala, 2014).

Επίσης σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας του Ibrahim (2016) υπάρχει ανάγκη για τους επαγγελματίες διαχείρισης σχολικού αθλητισμού, να κατανοήσουν τις διαφορετικές λειτουργίες των κωδικών και να διακρίνουν τους κωδικούς δεοντολογίας, συμπεριφοράς και πρακτικής. Για αυτό οι υπεύθυνοι των αθλημάτων εκπαίδευσης θα πρέπει να ενστερνίζονται τις πρακτικές σύμφωνα με τον επαγγελματικό κώδικα δεοντολογίας, συμπεριφοράς και πρακτικής ώστε οι μαθητές και η κοινωνία να επωφεληθούν από τη βελτίωση της ηθικής λήψης αποφάσεων, των υψηλών προτύπων πρακτικής και της ηθικής συμπεριφοράς.

Τέλος είναι αλήθεια πως οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής κάποιες φορές λαμβάνουν ακατάλληλες αποφάσεις σχετικά με την ουδετερότητα, την αποτελεσματική χρήση των πόρων, την αλήθεια και τις έντιμες αρχές. Συνεπώς έρχονται αντιμέτωποι με κάποια ηθικά διλήμματα για την αντιμετώπιση των οποίων θα πρέπει να αναπτυχθούν κατάλληλα καθοδηγητικά προγράμματα κατάρτισης σε θέματα ηθικής με στόχο την κατανόηση των ηθικών επιλογών τους (Ozbek, 2013).

Στον Πίνακα 4.2. παρουσιάζονται συνοπτικά τα μεθοδολογικά στοιχεία ως προς τα οποία μελετήθηκε η βιβλιογραφία προς ανασκόπηση.

Πίνακας 4.2. Συνοπτική μεθοδολογική αποτύπωση των άρθρων που συμπεριλαμβάνονται στην ανασκόπηση

Συγγραφείς	Είδος Έρευνας-Θεωρητικό πλαίσιο	Σκοπός	Δείγμα	Μεθοδολογία - Τρόποι Συλλογής δεδομένων	Αποτελέσματα	Συμπεράσματα
Magabala et al., 2012	Πειραματική ποσοτική	Γνώσεις εκπαιδευτικών ΦΑ στην ηθική	52 ΕΦΑ, 21 προϊστάμενοι, 720 μαθητές, 398 φοιτητές ΦΑ	Ερωτηματολόγιο	Υψηλή συμμόρφωση ΕΦΑ με κώδικα δεοντολογίας & συμπεριφοράς	Οι ΕΦΑ έχουν επαρκείς γνώσεις του κώδικα δεοντολογίας
Barker et al., 2013	Πειραματική ποιοτική	Φυσική αγωγή & ηθική	3 ΕΦΑ	Παρακολούθηση, συνέντευξη	Η ΦΑ έχει κοινωνικό-ηθικό χαρακτήρα	Η ΦΑ μπορεί να αναπτύξει την ηθική
Jacobs et al., 2013	Πειραματική ποιοτική	Εκπαιδευτικοί ΦΑ & ηθική	158 ΕΦΑ	Συνέντευξη	Οι ΕΦΑ ανέπτυξαν τις ηθικές & κοινωνικές αξίες	Η ΦΑ αναπτύσσει ηθικά & κοινωνικά
Magabala et al., 2013	Πειραματική ποσοτική	Γνώσεις εκπαιδευτικών ΦΑ στην ηθική	ΕΦΑ	Ερωτηματολόγιο	Υψηλή συμμόρφωση ΕΦΑ με κώδικα δεοντολογίας & συμπεριφοράς	Οι ΕΦΑ έχουν επαρκείς γνώσεις του κώδικα δεοντολογίας
Ozbek, 2013	Πειραματική ποιοτική	Ηθικά διλήμματα εκπαιδευτικών ΦΑ	44 ΕΦΑ	Συνέντευξη	Οι ΕΦΑ αντιμετωπίζουν ηθικά διλήμματα	Να αναπτυχθούν προγράμματα ώστε οι ΕΦΑ να τα αντιμετωπίζουν ηθικά διλήμματα
Rus & Radu, 2014	Πειραματική ποιοτική	ΦΑ, εκπαιδευτικοί ΦΑ & ηθική	148 ΕΦΑ	Συνέντευξη	Συμμόρφωση ΕΦΑ με στόχους ηθικής ανάπτυξης μαθητών	Η ΦΑ αναπτύσσει την ηθική
Magabala, 2014	Πειραματική ποσοτική	ΕΦΑ & ηθική	52 ΕΦΑ	Ερωτηματολόγιο	Υψηλή συμμόρφωση ΕΦΑ με κώδικα δεοντολογίας &	Η ΦΑ αναπτύσσει ηθικές & κοινωνικές αξίες

Esentruck et al., 2015	Πειραματική ποσοτική	Αθλητική συμπεριφορά στη ΦΑ	231 μαθητές γυμνασίου(A:93,K:183)	PELSSCS	συμπεριφοράς Σχέση ΦΑ & αθλητικής συμπεριφοράς, διαφορές ανά φύλο	Το επίπεδο εκπαίδευσης επηρεάζει κώδικα δεοντολογίας & συμπεριφοράς. Η ηλικία επηρεάζει την αθλητική συμπεριφορά στο μάθημα ΦΑ
Magabala, 2015	Πειραματική ποσοτική Καντιανή ηθική θεωρία	Αντίληψη μαθητών για συμμόρφωση ΕΦΑ με την ηθική	720 μαθητές δευτεροβάθμιας(A:419, K:301)	Ερωτηματολόγιο	Υψηλή συμμόρφωση ΕΦΑ με κώδικα δεοντολογίας	Συμμόρφωση ΕΦΑ με κώδικα δεοντολογίας
Ibrahin. 2016	Πειραματική ποσοτική Θεωρία επαγγέλματος & ταυτοτήτων (Olof & Hedman, 2004)	Ηθική & αθλητισμός	35 ΕΦΑ	SAQ	Οι ΕΦΑ πρέπει να ξέρουν τον κώδικα δεοντολογίας	Οι ΕΦΑ πρέπει να υιοθετήσουν τον κώδικα δεοντολογίας
Bolter et al., 2017	Πειραματική ποσοτική	Αθλητικό ήθος	27 ΕΦΑ, 837 μαθητές γυμνασίου(A:143,K:102)	SCBS	Οι ΕΦΑ διδάσκουν το αθλητικό πνεύμα	Υπάρχουν πολλές στρατηγικές ανάπτυξης ήθους
Koc, 2017	Πειραματική ποσοτική	Αθλητική συμπεριφορά & ΦΑ	919 μαθητές δημοτικού	PECSBS, Scale of tendency to violence, scale of Empathetic ability for children	Σημαντικές διαφορές στις αθλητικές συμπεριφορές ανά ηλικία	Η ΦΑ μειώνει τη βία και αναπτύσσει την ενσυναίσθηση
Koc & Karabudak, 2017	Πειραματική ποσοτική	Αθλητισμός & ηθική	609 μαθητές δευτεροβάθμιας(A:299, K:310)	PECSBS	Διαφορετικές στις αθλητικές συμπεριφορές ανά σχολείο, φύλο,	Η ΦΑ προάγει την ηθική και την κουλτούρα

Koc & Yeniçeri, (2017)	Πειραματική ποσοτική	Αθλητική συμπεριφορά & ΦΑ	505 μαθητές γυμνασίου (Α:290,Κ:215)	PECSBS, Respect Scale	ηλικία & άθλημα Διαφορετικές ηθικές συμπεριφορές ανά φύλο & άθλημα	Η ΦΑ μπορεί να βελτιώσει ηθικές συμπεριφορές
Schwamberger & Curtner-Smith, 2018	Πειραματική ποιοτική Θεωρία κοινωνικής μάθησης(Bandura , 1977)& Θεωρία δοκιμής ανάπτυξης (Kohlberg, 1976; Piaget, 1965)	Προπονητική & ηθική	52 μαθητές δευτεροβάθμιας	Συνέντευξη	Περιορισμένη κατανόηση ηθικών & αθλητικών συμπεριφορών	Η ΕΦΑ προωθεί ηθική αλλά η ανάπτυξη της δεν είναι αυτόματη
Bronikowska et al., 2019	Πειραματική ποσοτική Γνωστική αναπτυξιακή θεωρία ηθικής (Kohlberg, 1976)	Ηθική & ΦΔ, διαφορές φοιτητών	251 φοιτητές ΦΑ	MCT	Χαμηλό επίπεδο ηθικής μαθητών	Αλλαγές στο πρόγραμμα ΦΑ
Burgueño & Medina-Casabón, (2020)	Πειραματική ποσοτική	Αθλητισμός & ευγενή άμιλλα	148 μαθητές γυμνασίου(Α:70,Κ:78)	MSOC	Ο αθλητισμός αύξησε δέσμευση & σεβασμό προς αντιπάλους	Ο αθλητισμός προάγει την ηθική
Giray, 2021	Πειραματική ποσοτική Sportsmanship model (Vallerand et al., 1997)	ΦΑ & ευγενή άμιλλα	20 μαθητές γυμνασίου	MSOC	Μειωμένος σεβασμός στους κανόνες & αντιπάλους	Το αθλητικό πνεύμα πρέπει να διδαχθεί από εκπαιδευτικούς & προπονητές
Nolte & Roux, 2023	Πειραματική ποιοτική	Τζούντο & ηθικές αξίες	17 ΕΦΑ	Συνέντευξη	Ανάπτυξης ηθικών αξιών, φυσικών χαρακτηριστικών, συνεργασίας, γνωστικών	Το τζούντο αναπτύσσει τις ηθικές αξίες

					& ψυχοκινητικών δεξιοτήτων	
--	--	--	--	--	-------------------------------	--

A=Αγόρια, Κ= Κορίτσια, ΕΦΑ= Εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής, MCT= Moral Competence Test, MSOC=Multidimensional Sportsmanship Orientations Scale, PECSBS= Physical Education Course Sportspersonship Behavior Scale, PELSSCS=Physical Education Lesson Sportsmanlike Conduct Scale, SAQ=Self-Assessment Questionnaire, SCBS=Sportsmanship Coaching Behaviors Scale, ΦΑ=Φυσική Αγωγή

V. ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η συγκεκριμένη εργασία αποτελεί μια αναλυτική επισκόπηση των συναφών με το αντικείμενο ερευνών, οι οποίες καταλήγουν κατά βάση σε θετικά αποτελέσματα σχετικά με την επίδραση της διδασκαλίας της ηθικής στη βελτίωση των συμπεριφορών των μαθητών κατά την εκτέλεση των σχολικών αθλημάτων αλλά και τις γνώσεις των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής σχετικά με την ηθική. Πιο συγκεκριμένα από τα 19 άρθρα, τα οποία πληρούσαν τα κριτήρια, και συμπεριλήφθηκαν στη βιβλιογραφική ανασκόπηση τα 8 αφορούσαν το πρώτο ερευνητικό ερώτημα σχετικά με την επίδραση της διδασκαλίας της ηθικής στη βελτίωση των συμπεριφορών των μαθητών κατά την εκτέλεση των σχολικών αθλημάτων και τα 11 το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα σχετικά με τις γνώσεις των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής για την ηθική. Από τα 8 άρθρα του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος τα 6 ανέδειξαν θετικά αποτελέσματα ενώ μόλις 2 αρνητικά αποτελέσματα και από τα 11 άρθρα του δεύτερου ερευνητικού ερωτήματος τα 8 ανέδειξαν θετικά αποτελέσματα και τα 3 αρνητικά αποτελέσματα.

Μέσα από τις βιβλιογραφικές αναφορές φάνηκε πως το μάθημα της φυσικής αγωγής μπορεί να συντελέσει στην ανάπτυξη ηθικών συμπεριφορών των παιδιών δεδομένου ότι ο αθλητισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την καλλιέργεια του ηθικού πνεύματος και της ευγενής άμιλλας, όπως επιβεβαιώνεται και από τις έρευνες των Burgueno και Medina-Causabon (2020), Barker et al. (2013), Koc, (2017), Koc και Karabudak (2017) και Koc και Yeniceri (2017) και Nolte και Roux (2023). Σε αντίθετα αποτελέσματα κατέληξαν 2 έρευνες. Και στις δύο αυτές έρευνες εντοπίστηκε πως οι μαθητές είχαν χαμηλό επίπεδο ηθικής και απαιτούνταν η αλλαγή του προγράμματος της φυσικής αγωγής (Bronikowska et al., 2019; Giray, 2021).

Μέσα από τα μαθήματα φυσικής αγωγής τα παιδιά διδάσκονται ηθικές και κοινωνικές αξίες, όπως είναι ο σεβασμός, η δικαιοσύνη και η αλληλοβοήθεια. Οι προαναφερόμενες αξίες εντοπίζονται σε αρκετές έρευνες αναδεικνύοντας της αξία της σχολικής φυσικής αγωγής για την ηθική ανάπτυξη των νέων. Ξεκινώντας με την

έρευνα των Burgueno και Medina-Causabon (2020) σε αυτή βρέθηκε πως οι μαθητές μέσα από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις ανέπτυξαν το σεβασμό, την τήρηση κανόνων και την αλληλοβοήθεια ενώ στην έρευνα του Koc (2017) οι μαθητές ανέπτυξαν τη δικαιοσύνη, τον αυτοέλεγχο, το θάρρος, την επιμονή και το σεβασμό. Επίσης στην έρευνα των Nolte και Roux (2023) οι μαθητές ανέπτυξαν αξίες όπως η ομαδικότητα, η συντροφικότητα και ο αλληλοσεβασμός.

Ακόμη βρέθηκε πως το φύλο, η ηλικία, το είδος του αθλήματος και ο τύπος του σχολείου σχετίζονται με τη διαμόρφωση των ηθικών συμπεριφορών των μαθητών. Με αυτό συμφωνούν αρκετές έρευνες, όπως η έρευνα των Koc και Karabudak (2017) και η έρευνα των Koc και Yeniceri (2017), στις οποίες εντοπίστηκε πως τα κορίτσια αποκτούσαν ευκολότερα ηθικές συμπεριφορές σε σύγκριση με τα αγόρια. Το ίδιο παρατηρήθηκε και στα αθλήματα χωρίς έντονη σωματική επαφή έναντι των αθλημάτων με έντονη σωματική επαφή. Τη σημασία της ηλικίας για την υιοθέτηση ηθικών συμπεριφορών ανέδειξε και η έρευνα των Esentürk et al. (2015) ενώ στην έρευνα των Koc και Karabudak (2017) προστέθηκε και η σημασία του τύπου του σχολείου.

Σχετικά με τη συμβολή των γνώσεων των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής στην επιτυχή διδασκαλία της ηθικής των μαθητών φαίνεται πως οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής διαθέτουν επαρκείς γνώσεις σχετικά με τον κώδικα δεοντολογίας και ηθικής. Αυτό επιβεβαιώνεται από πολλές έρευνες, όπως είναι η έρευνα των Bolter et al. (2017), η έρευνα του Magabala (2015), η έρευνα των Magabala et al., (2013), η έρευνα των Magabala et al. (2012) και η έρευνα των Rus και Radu (2014). Σε όλες τις παραπάνω έρευνες βρέθηκε πως οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής κατείχαν τις απαραίτητες γνώσεις σχετικά με θέματα περί ηθικής. Επίσης εντοπίστηκε πως όσο μεγαλύτερο το μορφωτικό επίπεδο του εκπαιδευτικού τόσο μεγαλύτερη και η συμμόρφωση του με τον κώδικα ηθικής και δεοντολογίας. Ωστόσο η ηλικία, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση και η διδακτική εμπειρία του εκπαιδευτικού δε σχετίζονται με τη συμμόρφωση στον κώδικα ηθικής και δεοντολογίας (Magabala, 2015; Magabala et al., 2012; Magabala et al., 2013).

Σε αντίθετα αποτελέσματα κατέληξαν τρεις έρευνες, αυτή των Schwamberger και Curtner-Smith (2019), αυτή του Ibrahim (2016) και αυτή του Ozbek (2013). Σύμφωνα με τους Schwamberger και Curtner-Smith (2019) οι ανεπαρκείς γνώσεις των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής εμποδίζουν την ανάπτυξη της ηθικής πλευράς των μαθητών ενώ σύμφωνα με τον Ibrahim (2016) υπάρχει ανάγκη οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής να κατανοήσουν τις διαφορετικές λειτουργίες των κωδικών και να διακρίνουν τους κωδικούς δεοντολογίας, συμπεριφοράς και πρακτικής. Τέλος σύμφωνα με τον Ozbek (2013) οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής έρχονται συχνά αντιμέτωποι με ηθικά διλήμματα, τα οποία δεν είναι ικανοί να αντιμετωπίσουν.

Παρότι, όπως φάνηκε από την παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση, οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής γνωρίζουν επαρκώς τον κώδικα ηθικής και δεοντολογίας προτείνεται η διοργάνωση επιμορφωτικών ενισχυτικών μαθημάτων ηθικής. Σύμφωνα με τις έρευνες των Magabala (2015), Magabala et al. (2012) και Magabala et al. (2013) αυτού του είδους οι επιμορφώσεις θα συμβάλλουν στην αποτελεσματικότερη διδασκαλία της ηθικής στους μαθητές και θα συνδεθεί η θεωρητική γνώση με τη πρακτική εφαρμογή. Ακόμη σύμφωνα με τους Botler et al. (2017) οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής θα πρέπει να μαθαίνουν και να εμπλέκονται σε νέες στρατηγικές και μεθόδους.

VI. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ, ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση πραγματοποιήθηκε με σκοπό να εξετάσει την αποτελεσματικότητα του μαθήματος της φυσικής αγωγής στο σχολείο στη διδασκαλία της ηθικής στους μαθητές. Επίσης εξέτασε κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής είναι ικανοί να διδάξουν αποτελεσματικά την ηθική συμπεριφορά και να την ενσωματώσουν στα μαθήματά τους.

Συμπερασματικά, το μάθημα της φυσικής αγωγής στο σχολείο κρίνεται κατάλληλο για την προώθηση των ηθικών αξιών στους μαθητές συμβάλλοντας καθοριστικά στην ανάπτυξη της ηθικής τους πλευράς και συμπεριφοράς. Μέσα από τα μαθήματα φυσικής αγωγής τα παιδιά διδάσκονται ηθικές και κοινωνικές αξίες, όπως είναι ο σεβασμός, η δικαιοσύνη και η αλληλοβοήθεια ενώ φαίνεται πως το φύλο, η ηλικία, το είδος του αθλήματος και ο τύπος του σχολείου σχετίζονται με τη διαμόρφωση των ηθικών συμπεριφορών των μαθητών. Τέλος οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής κατέχουν επαρκείς γνώσεις σχετικά με τον κώδικα δεοντολογίας και ηθικής ωστόσο προτείνεται η συνεχής τους επιμόρφωση προκειμένου να υιοθετούν νέες στρατηγικές και μεθόδους διδασκαλίας της ηθικής.

Προτείνεται στο μέλλον να πραγματοποιηθεί συγκριτική αξιολόγηση των γνώσεων περί ηθικής των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής μεταξύ διαφόρων χωρών. Επίσης προτείνεται η συγκριτική αξιολόγηση των γνώσεων των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής περί ηθικής που δουλεύουν σε διαφορετικές εκπαιδευτικές βαθμίδες (πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση).

VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλμπανίδης, Ε., Αυγερινός, Α., Γούδας, Μ., Δέρρη, Β., Ζαχοπούλου, Έ., Ζήση, Β., ... & Στυλιανή, Χ. (2011). *Από τα σπορ στην καθημερινή ζωή. Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίσοι*. Βιβλίο εκπαιδευτικού. Ανθρώπινα δικαιώματα, ΥΠ.Ε.Π.Θ.
- Bamford, T. W. (1967). *Rise of the public schools: A study of boy's public boarding schools in England and Wales from 1837 to the present day*. London: Nelson.
- Barker, D. M., Barker-Ruchti, N., & Pühse, U. (2013). Constructive readings of interactive episodes: Examining ethics in physical education from a social constructionist perspective. *Sport, Education and Society*, 18(4), 511-526.
- Beauchamp T.L. (1991). *Philosophical ethics: An introduction to moral philosophy* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Botler, N., Kipp, L. & Johnson, T. (2017). Teaching sportsmanship in physical education and youth sport: comparing perceptions of teachers with student and coaches with athletes. *Journal of Teaching in Physical Education*, 37(2). 209-217.
- Boudreau, F., & Konzak, B. (1991). Ben Johnson and the use of steroids in sport: sociological and ethical considerations. *Canadian Journal of Sport Sciences Journal Canadien des Sciences du Sport*, 16(2), 88-98.
- Bredemeier, B. J., Weiss, M. R., Shields, D. L., & Shewchuk, R. M. (1986). Promoting moral growth in a summer sport camp: The implementation of theoretically grounded instructional strategies. *Journal of Moral Education*, 15(3), 212-220.
- Bronikowska, M., Korcz, A., Krzysztozek, J., & Bronikowski, M. (2019). How years of sport training influence the level of moral competences of physical education and sport students. *BioMed Research International*, 2019, 2-20.
- Burgueño, R., & Medina-Casabón, J. (2020). Sport education and sportsmanship orientations: An intervention in high school students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(3), 1-16.

- Chandler, T. J. (1991). Games at Oxbridge and the public schools, 1830–80: the diffusion of an innovation. *The International Journal of the History of Sport*, 8(2), 171-204.
- Cote, J., Bruner, M., Erickson, K., Strachan, L., & Frasser-Thomas, J. (2010). Athlete development and coaching. In J. Lyle and C. Cushion (Eds.), *Sport Coaching Professionalism and Practice* (pp. 3-83). Oxford: Elsevier.
- Dada, O. (2010). *Ethics 101: Practical Ethical Guidelines for Daily Living*. Bloomington: Author House
- Dodge, A., & Robertson, B. (2004). Justifications for unethical behaviour in sport: The role of the coach. *Canadian Journal for Women in Coaching*, 4(4), 1-17.
- Doris, J. M. & Sticht, S. P. (2007). *As a matter of fact: Empirical Perspectives on Ethics*. Oxford: Oxford University.
- Drewe, S. B. (2000) The logical connection between moral education and physical education, *Journal of Curriculum Studies*, 32(4), 561-573.
- Duncan, L. (2000). *Internet Ethics*. London: Macmillan Press Ltd.
- Dunning, E. & Sheard, K. (1979). *Barbarians, gentlemen and players: a sociological study of the development of rugby football*. Canberra, Australian National University.
- Eitzen, D. S. (1995). *Ethical Dilemmas in American Sport* (at: <http://www.angelo.edu/events/universitysymposium/1995/citen.htm>. Britannica New edition; Vol.6.
- Esentürk, O. K., İlhan, E. L., & Celik, O. B. (2015). Examination of high school students' sportsmanlike conducts in physical education lessons according to some variability. *Science, Movement and Health*, 15(2), 627-634.
- Federici, A., & Cocco, F. (2019). Young People and Sports Ethics: An Investment from School to Society. *Formazione & Insegnamento*, 17(1), 89-100.
- Fraleigh, W. P. (1984). *Right actions in sport: ethics for contestants*. Champaign, IL: Human Kinetics.

- Gert, B., & Gert, J. (2002). *The definition of morality*. Stanford Encyclopedia of Philosophy.
- Gervis, M., & Godfrey, R. (2013). Emotional abuse in sport: A case study of Trichotillomania in a prepubescent female gymnast. *Journal Clinical Case Report*, 3(4), 1-3.
- Gibbons, S. L., Ebbeck, V., & Weiss, M. R. (1995). Fair play for kids: Effects on the moral development of children in physical education. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 66(3), 247-255.
- Giebink, M. P., & McKenzie, T. L. (1985). Teaching sportsmanship in physical education and recreation: An analysis of interventions and generalization effects. *Journal of Teaching in Physical Education*, 4(3), 167-177.
- Giray, L. G. (2021). The spirit of sport: Exploring sportsmanship among physical education students. *Acitya: Journal of Teaching and Education*, 3(2), 257-266.
- Graham, G. (2004). *Eight theories of ethics*. 1st Edition. London: Routledge.
- Groves, W. (2016). Ethics in International development evaluation and research: what is the problem, why does it matter and what can we do about it? *Journal of Development Effectiveness*, 8(4), 535-552.
- Harrison, M. J., & Blake More, L. C. (1992). *Instructional strategies for secondary school physical education*. Iowa: Wm. C. Brown Publisher.
- Harvey, S., Kirk, D., & O'Donovan, T. M. (2014). Sport education as a pedagogical application for ethical development in physical education and youth sport. *Sport, Education and Society*, 19(1), 41-62.
- Hayes, N., (1998). *Εισαγωγή στη ψυχολογία*, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα.
- Haynes, F. (2002). *The ethical school* (Routledge/1998 edition, translated to Turkish by: Semra Kunt Akbaş). Istanbul: Ayrıntı Publishing.
- Helmer, M., Schottdorf, M., Neef, A., & Battaglia, D. (2017). *Gender bias in scholarly peer review*. *Elife*, 6, e21718.
- Humble, N. J. (1988). Leaving London: A study of two public schools and athleticism 1870–1914. *History of Education*, 17(2), 149-162.

- Ibrahim, L.W. (2016). Ethical issues and professional code of practice in school of sports. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 2(3), 15-28.
- Jacobs, F., Knoppers, A., & Webb, L. (2013). Making sense of teaching social and moral skills in physical education. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 18(1), 1-14.
- Kitcher, P. (2001). *Science, truth, and Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Kohlberg, L. (1964). 'Development of Moral Character and Moral Ideology', in M.L. Hoffman and L.W. Hofmann (eds) *Review of Child Development Research*, pp. 381-431. New York: Russel Sage Foundation.
- Koc, Y. (2017). Relationships between the Physical Education Course Sportsmanship Behaviors with Tendency to Violence and Empathetic Ability. *Journal of Education and Learning*, 6(3), 169-180.
- Koç, Y., & Karabudak, A. A. T. (2017). The Relationship between sportsmanship level of secondary school students and their success regarding the religious culture and knowledge of ethics course. *Educational Research and Reviews*, 12(16), 754-761.
- Koç, Y., & Yeniçeri, S. (2017). An investigation of the relationship between sportsmanship behavior of students in physical education course and their respect level. *Journal of Education and Training Studies*, 5(8), 114-122.
- Kretchmar, R. S. (2005). Why so we care so much about games? (And is this ethically defensible?), *Quest*, 57(1), 181-191.
- Kuçuradi, I. (1996). *Ethics*. Ankara: Turkish Philosophy Association Publishing.
- Lamont, M. (2009). *How professors think: Inside the curious world of academic judgement*. London: Harvard University Press.
- Lauder, A. G. (2001). *Play practice: the games approach to teaching and coaching sports*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Lehman, C. K. (1981) Can cheaters play the game? *Journal of the Philosophy of Sport*, 8(1), 41-46.

- Loland, S. (2006). Morality, medicine, and meaning: Toward an integrated justification of physical education. *Quest*, 58(1), 60-70.
- Luukkonen, T. (2012). Conservatism and risk tasking in peer review: Emerging ERC practices. *Research Evaluation*, 21(1), 48-60.
- Ματσαγγούρας, Η. (2007). *Η σχολική τάξη, χώρος-ομάδα-πειθαρχία-μέθοδος*. Γρηγόρη, Αθήνα.
- Mabagala, S. (2014). The influence of physical education Teacher's demographic variables on compliance with the professional code and conduct in Tanzania. *Journal of Physical Education and Sport*, 14(2), 919-625.
- Mabagala, S. (2015). Student's perceptions of Physical education teachers' compliance with the professional code of ethics and conduct Tanzania. *African Journal of Teacher Education*, 4(2), 1-14.
- Mabagala, S., Mwishukha, A., Mwangi, P. & Muindi, D (2013). Physical education teachers' knowledge on the professional code of ethics and conduct in Tanzania. *Journal of Emerging Trends in Educational Research and Policy Studies*, 4(4), 690-697.
- Mabagala, S., Wanderi, M. P., Mwisukha, A. & Muindi, D. M. (2012). Physical education teachers' compliance with professional code of ethics & conduct in Tanzania. *Journal Educational Science Research*, 2(2), 19-35.
- Mangan, J. A. (1986). *The games ethic and imperialism: aspects of the diffusion of an ideal*. Harmondsworth, UK: Viking.
- Mangan, J. A. (2000). *Athleticism in the Victorian and Edwardian public school: the emergence and consolidation of an educational ideology*. London: Frank Cass.
- Marcoen, A. (1999). 'Social Development', in Y.V.V. Auweele, F. Bakker, S. Biddle, M. Durand and R. Seiler (eds) *Psychology for Physical Educators*, pp. 293–319. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Miller, S. C., Bredemeier, B. J., & Shields, D. L. (1997). Sociomoral education through physical education with at-risk children. *Quest*, 49(1), 114-129.

- Morgan, W. J. (2006) Philosophy and physical education, in: D. Kirk, D. Macdonald & M. O’Sullivan (Eds) *The Handbook of Physical Education*, London: Sage.
- Morris, G.S.D. (2003). ‘Social Responsibility through Physical Activity’, in A. Laker (ed.) *The Future of Physical Education: Building a New Pedagogy*, pp. 54–81. London and New York: Routledge.
- Mouratidou, K., Goutza, S., & Chatzopoulos, D. (2007). Physical education and moral development: An intervention programme to promote moral reasoning through physical education in high school students. *European Physical Education Review*, 13(1), 41-56.
- Μπαλασάς, Γ. (2003). *Ψυχοκοινωνικές παράμετροι που συνδέονται με τη διδασκαλία του μαθήματος της φυσικής αγωγής στο σχολείο* (Διδακτορική διατριβή), Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Nolte, P. L., & Roux, C. J. (2023). Judo as a tool to reinforce value-based education in the South African Primary Schools physical education and school sport programmes. *Journal of Physical Education and Sport*, 23(1), 24-31.
- Özbek, O. (2013). Physical education teachers’ types of analyzing professional ethical dilemmas. *Life Science Journal*, 10(1), 2670-2678.
- Pieper, A. (1999). *Einführung in die ethik*. (Francke Verlag/1994, 3. edition, translated into Turkish by: Veysel, Atayman. Gönül, Sezer.) Istanbul: Ayrıntı Publishing.
- Πρώτος, Μ. (2007). *Ηθική Αγωγή: Μια Ψυχο-Κοινωνική Προσέγγιση της Ηθικής Εκπαίδευσης στα Πλαίσια της Φυσικής Αγωγής και του Αθλητισμού*, Θεσσαλονίκη: University studio press.
- Ramates K. (2010). *Big-time college sport is big business: a university makes money and gains Prestige by having a big time sports program*. Ανακτήθηκε από <http://globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=22442>.
- Reynolds, G. (2003). *Ethics in Information Sport Technology*. Thompson course Technology: A Division of Thompson Learning Inc.
- Ross, S. (1989). Locus of Responsibility: Ethical Behavior in Sport, *International Journal of Physical Education* 26(4), 19–22.

- Rus, C. M., & Radu, L. E. (2014). The implications of physical education and sport in the moral education of high school students. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, 45, 45-55.
- Sage, G. (1988). Sport participation as a builder of character. *The World and I*, 3(10), 629-641.
- Santrock, J. W., (1998), *Adolescence*, 7th ed, University of Texas, Dallas: McGraw-Hill.
- Schaffer, R., (1996). *Social Development*, Blackwell Publishing.
- Schwamberger, B., & Curtner-Smith, M. (2019). Moral development and sporting behavior in sport education: A case study of a preservice teacher with a coaching orientation. *European Physical Education Review*, 25(2), 581-596.
- Searle, J. R. (1995). *The construction of social reality*, New York: Free Press.
- Shields, D., & Bredemeier, B., (1995). *Character development and physical activity*, Champaign, IL: Human Kinetics.
- Siedentop, D. (1982). Teaching research: The interventionist view. *Journal of Teaching in Physical Education*, 1(3), 46-50.
- Siedentop, D., Hastie, P. A. & van der Mars, H. (2004). *Complete guide to Sport Education*, Champaign, IL: Human Kinetics.
- Suits, B. (1978). *The grasshopper: games, life and utopia*, Ontario: Broadview Press.
- Swisher LL, Nyland J, Klossner D, Beckstead J. (2009). Ethical issues in athletic training: a foundational descriptive investigation. *Athletic Today*, 14(2), 3-9.
- Telama, R., (1999). Moral development., In Y.V. Auweele, F. Bakker, S. Biddle, M. Durand, & R. Seiler (Eds.), *Psychology for Physical Educators* (pp. 321- 342), Champaign, IL: Human Kinetics.
- Tepe, H. (2000). Ethical standards for human resource management professionals: A comparative analysis of five major codes. *Journal of Business Ethics*, 25(2), 93-114.

- Theodoulides, A., & Armour, K. M. (2001). Personal, social and moral development through team games: Some critical questions. *European Physical Education Review*, 7(1), 5-23.
- Twietmeyer, G. (2007). Suffering play: Can the time spent on play and games be justified in a suffering world?. *Quest*, 59(2), 201-211.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. (2007). *Φυσική αγωγή Γ' και Δ' δημοτικού*, Βιβλίο εκπαιδευτικού, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα.
- Walker, L. J., (1996). *Unpublished review of child development*, 8th ed. by Santrock, J. W., Dubuque, IA: Brown & Benchmark.
- Wandzilak, T. (1985). Values development through physical education and athletics. *Quest*, 37(2), 176-185.
- Wiley, C. (2000). Ethical standards for human resource management professionals: A comparative analysis for five major codes. *Journal of Business Ethics*, 25(2), 93-114.